

«Juridiske hindre for digitalisering»

Versjon 1.0
19.11.2019

INNHALDSFORTEGNELSE

1. SAMMENDRAG	5
2. BAKGRUNN	6
2.1. Bestillingen.....	6
2.2. Stor bredde i bidragsytere til rapporten	6
3. INNLEDNING	7
3.1. Organisering av rapporten	7
3.1.1. Rapportens hoved-deler	7
3.1.2. Spesielle hensyn under arbeidet	7
3.2. Et bredere blikk på digitaliseringsvennlig lovverk	8
3.2.1. Unngå å «sette strøm på skjema»	8
3.2.2. Samfunnsperspektivet	8
3.2.3. Tverrfaglighet.....	10
3.3. Begrensninger og muligheter	11
3.3.1. Begrensninger	11
3.3.2. Lovgivers mulighetsrom - personopplysninger	11
4. KONKRETE UTFORDRINGER	13
4.1. Enkeltindivider	13
4.1.1. Testamenter.....	13
4.1.2. Ektepakt	13
4.1.3. Fremtidsfullmakt.....	13
4.1.4. Private kausjonister	14
4.1.5. Foreldrebetaling i barnehager	14
4.2. Virksomheter – generelt	15
4.2.1. Åpne for digital oppsigelse	15
4.2.2. Åpne for å kunne sende ut fødselsnummer fra Enhetsregisteret	15
4.2.3. Utlevere informasjon om foreldreansvar	16
4.2.4. Søke i Folkeregisteret på fysisk adresse	16
4.2.5. Krav om lagring av regnskap i Norden	17
4.3. Virksomheter – offentlig forvaltning	17
4.3.1. Arkivmateriale og lagring.....	17
4.3.2. Svakheter med foreldreansvar i visse tilfeller	17
4.4. Virksomheter - Finans	18
4.4.1. Åpne for å utlevere lønnsdata til pensjonsselskapene.....	18
4.4.2. Samkjørt innsiktsarbeid - skadebegrensning.....	18
4.4.3. Åpne for hyppigere oppdatering av forsikringspremie	19
4.5. Virksomheter - Transport.....	19
4.5.1. Krav om taksameter	19
4.5.2. Digitalisert vareinnførsel over grensen.....	19
4.6. Virksomheter - Utdanning	19
4.6.1. Krav til politiattest fra studenter	19
4.6.2. Nettbasert læring for friskoler	21
4.7. Virksomheter – Handel og Service.....	21
4.7.1. Etablering av brukthandelbutikker må skje på papir.....	21

4.7.2.	Deklarasjon av varer kjøpt på nettet i utlandet.....	21
4.7.3.	Krav om særlige personallister på papir	22
4.7.4.	Krav om kontanter	22
4.7.5.	Informasjonsdeling for et seriøst arbeidsliv	22
4.8.	<i>Virksomheter - Kultur</i>	22
4.8.1.	Søknad om bruk av- og skatterapportering for- utenlandske artister	22
4.8.2.	Digitalt ledsagerbevis	23
4.8.3.	Digitale rettighetsregister eller sertifikater	23
5.	GENERELLE UTFORDRINGER	24
5.1.	<i>Adgang til å kommunisere digitalt</i>	24
5.2.	<i>Bevis for identitet og digital signatur</i>	25
5.3.	<i>Adgang til å dele data</i>	26
5.3.1.	Formålet med skjerming av personopplysninger	26
5.3.2.	Deling av personopplysninger	27
5.3.3.	Rettslig grunnlag og bruken av samtykke	28
5.3.4.	Datadeling - formålsbegrensning.....	29
5.3.5.	Datadeling – andre formål enn det opprinnelige	29
	VEDLEGG 1: BIDRAGSYTERE TIL RAPPORTEN	32
	<i>DIGITALE TOPPLEDERE</i>	32
	<i>EKSPERTGRUPPEN</i>	32
	Bakgrunn	32
	Ekspertgruppens medlemmer.....	33
	Ekspertgruppens oppgaver	33
	<i>ANDRE BIDRAGSYTERE</i>	34
	VEDLEGG 2: LOVARBEID OG REGELVASK	35
	«Regulatorisk gjeld».....	35
	Potensielle gevinster	36
	<i>Spesifikke krav</i>	36
	Teknologinøytralitet	36
	Formnøytralt	36
	Motstrid ³⁷	
	<i>Generelt om lovarbeidet</i>	37
	<i>Syv prinsipper for digitaliseringsklar lovgivning</i>	37
	«Hvordan spise en elefant?».....	38
	Sektorvis	38
	Tverr-sektorielt.....	38
	VEDLEGG 3: ANDRE HINDRE FOR DIGITALISERING	39
	<i>Konkurranseloven (stammer fra EU-regelverk)</i>	39
	<i>Reglene om offentlig støtte (statsstøtte) (også EU-regelverk)</i>	39
	VEDLEGG 4: PÅGÅENDE ARBEID	40
	<i>Forvaltningsloven</i>	40
	<i>Tilrettelegging for tverrsektoriell samhandling</i>	40
	<i>Arveloven</i>	41
	<i>Private kausjonister</i>	41

<i>Foreldrebetaling i barnehager</i>	41
<i>Sende ut fødselsnummer fra Enhetsregisteret</i>	42
<i>Utlevere informasjon om foreldreansvar</i>	42
<i>Skylagring av data i utlandet</i>	42
<i>Krav til taksameter i taxi</i>	42
<i>Digitalisert vareinnførsel over grensen</i>	42
<i>Tilgangsstyring av foreldres tilgang til informasjon om barn</i>	42
<i>Ajourhold av pensjonsordninger</i>	43
<i>Data til forskning /KI</i>	43
<i>Innspill til Universitets- og høyskolelovutvalget</i>	43
<i>Samkjørt innsats mot hvitvasking og terrorfinansiering</i>	44
<i>Fjerne brukthandeloven</i>	45
<i>Digitalt ledsagerbevis</i>	45
VEDLEGG 5: KOMPETANSE / SAMHANDLING PÅ TVERS	46
<i>Norsk arkitekturrammeverk for samhandling</i>	46
<i>Kompetanse og tolkning</i>	47
<i>Kompetansesenter – for lovgivere</i>	47
<i>Ressurscenter – for virksomheter og innbyggere</i>	48
VEDLEGG 6: LOVER SOM DEKKER NYE SAMFUNNSTREKK	49
<i>Arbeidsrettslige betraktninger</i>	49
<i>Innledning</i>	49
<i>Arbeidsgivers styringsrett som nødvendig verktøy</i>	49
<i>Delingsøkonomi i dagens rettslige rammeverk</i>	50
<i>Beskatningsmessige hensyn</i>	52
<i>Privacy-rettslige</i>	52
VEDLEGG 7: GRUNNLAG FOR EVT. GEVINSTBEREGNING	53
<i>Analyse av skjemabruk i kommunene</i>	53

1. SAMMENDRAG

Det snakkes mye om at lovverket er til hinder for digitalisering, og den bredt sammensatte gruppen bak denne rapporten har som mål å gjøre en innsats for å komme fra prat til handling. Denne rapporten inkluderer derfor konkrete eksempler på det man oppfatter som juridiske hindre for digitaliseringsinitiativer i Norge. De identifiserte hindrene er listet under og beskrevet i mer detalj i kapittel 4:

- Mennesker: testamenter, ektepakter, fremtidsfullmakter, private kausjonister, foreldrebetaling i barnehager
- Virksomheter generelt: åpne for å kunne sende ut fødselsnummer fra Enhetsregisteret, utlevere informasjon om foreldreansvar, søke i Folkeregisteret på fysisk adresse, åpne for digital oppsigelse, krav om lagring av regnskap i Norden, arkivmateriale og lagring
- Offentlig forvaltning: helselovgivning, svakheter med foreldreansvar
- Finans: utlevere lønnsdata til pensjonsselskapene
- Transport: krav om taksameter, digitalisert vareinnførsel over grensen
- Utdanning: politiattest fra studenter, nettbasert læring for friskole mm.
- Handel og service: etablering av brukthandelbutikker, deklarasjon av varer kjøpt på nettet i utlandet, krav om særlige personallister på papir, krav om kontanter, informasjonsdeling for et seriøst arbeidsliv
- Kultur: Søknad om bruk av- og skatterapportering for- utenlandske artister, digitalt ledsagerbevis, digitale rettighetsregister eller sertifikater.

I tillegg til de spesifikke utfordringene som er listet over, har rapporten også et eget kapittel om mer generelle utfordringer i lovverket:

- Adgang til å kommunisere digitalt
- Bevis for identitet og digital signatur
- Adgang til å dele data.

Selv om fokus har vært på konkrete utfordringer så har rapporten også funnet plass til mer generelle diskusjoner om behovet for å utnytte handlingsrommet i GDPR (med forskrifter), generell regelvask, kompetanseheving (om gjeldende lover og forskrifter), og ikke minst hvor viktig det er å ikke nøye seg med å lage .PDF av et skjema (ofte omtalt som å «*sette strøm på skjema*») – men implementere nye og mer effektive prosesser.

I etterkant av Digitale Topplederes samling «*Data er ikke gull – ennå*» på Helsefyrt 10. oktober, hadde ekspertgruppen et arbeidsmøte der det ble besluttet å gjøre en ekstraordinær dugnadsjobb for å lage denne rapporten i løpet av kun 1 måned. Alle bidragsytere har jobbet i parallell og dermed har det både vært dokumentproduksjon og kvalitetskontroll i en integrert prosess. Flere av bidragene som er kommet inn er siden blitt endret/forbedret som følge av at mange med ulik bakgrunn har fått anledning til å kommentere på innholdet i rapporten.

Selv med ekstraordinær innsats og mange eksperters bidrag er det begrenset hva det er mulig å rekke over på 1 måned. Det er derfor viktig å understreke at ikke alle som har bidratt til rapporten har hatt anledning til å kjøre full hørings-prosess internt i sine respektive organisasjoner.

Det har gjennom dette arbeidet etablert seg en ekspertgruppe med gjensidig tillit og god leveransekapasitet. Denne type sektorovergripende samarbeid er viktig og gruppen anbefaler derfor at momentet beholdes - ved at arbeidet videreføres på noen av de øvrige problemstillingene knyttet til digitaliseringen som gruppen har diskutert (og som er nærmere beskrevet i vedleggene).

2. BAKGRUNN

2.1. Bestillingen

Den norske dataforenings (DNDs) nettverk for IT-ledere og digitaliseringsansvarlige (SnIT), og medlemmer av IT Politisk Råd i DND hadde et møte med Digitaliseringsministeren i september 2019 der han redegjorde for regjeringens arbeid med tilrettelegging for digitalisering med utgangspunkt i digitaliseringsmeldingen som ble fremlagt tidligere i år.

Under møtet oppfordret Astrup DND om å komme opp med konkrete eksempler på det man oppfatter som juridiske hindre for digitaliseringsinitiativer i Norge.

2.2. Stor bredde i bidragsyttere til rapporten

Ekspertgruppen er bredt sammensatt og ble etablert av nettverket Digitale Toppledere vinteren 2019 (se vedlegg 1 og 2). Arve Føyen oppfattet at det var mye i utfordringen fra Astrup som sammenfaller med det Ekspertgruppen har satt seg som mål. Han tok derfor kontakt med Trygve Skibeli fra stiftelsen NorStella (som fasiliterer møtene i Ekspertgruppen) for å høre om ikke dette var noe vi burde gjøre som en samlet og koordinert innsats fra Ekspertgruppen og Den norske dataforening i samarbeid:

- Når mange gode krefter trekker i samme retning blir sluttresultatet bedre enn summen av enkeltinnsatsene (kvalitetssikring underveis)
- Når konklusjonene og anbefalingene legges frem av ildsjelene i Den norske dataforening sammen med et bredt spekter av aktører i offentlig sektor og privat næringsliv – gir det økt sannsynlighet for å få gjennomslag.

Mange faste medlemmer i nettverket Digitale Toppledere og Ekspertgruppen «Datadeling og regelverksforenkling» - og noen andre utvalgte ressurspersoner på området datadeling, har bidratt aktivt i arbeidet med denne rapporten. Virksomhetene/sektorene som har bidratt: DigitalNorway, Virke, DSOP v/Bits, Finans Norge, Difi, Brønnøysundregistrene og Altinn, KF, Direktoratet for e-helse, Den norske dataforening og IT Politisk Råd, Open Innovation Lab of Norway, Oslo Kommune, Abelia, Center for Service Innovation/NHH, NAV, Politidirektoratet, Skatteetaten, Direktoratet for IKT og fellestjenester i høyere utdanning og forskning (Unit), Evry, Miles, Wiersholm, Compose Software, Mymayday.com og startup selskapet Justify. En liste med alle bidragsytternes navn og virksomhet er inkludert i vedlegg 1.

3. INNLEDNING

Ekspertgruppen «Datadeling og regelverksforenkling» ønsker å vise handlekraft fremfor å være enda en prateklubb («*handling foran avhandling*»). Dette samsvarer også godt med målsetningene for Den norske dataforening (DND). Gjennom sine nettverk av fagpersoner fra forskjellige disipliner innenfor IT, og gjennom IT-politisk råd er DND fokusert på digitalisering og å fjerne hindringer for digitalisering av forvaltningen og av samhandling mellom offentlige sektorer innbyrdes, og mellom offentlig- og privat sektor. Derfor er det «innertier» å få levere samlet på en bestilling om å identifisere juridiske hindre for digitalisering.

3.1. Organisering av rapporten

Denne rapporten deler juridiske hindre i to hovedgrupper:

- Lover vi mener det må gjøres noe med: punktene som presenteres i kapittel 4 «Konkrete utfordringer» befinner seg i denne kategorien
- Lover vi burde hatt: de fleste punktene i denne kategorien er presentert i kapittel 5 «Generelle utfordringer» og i vedlegg 2 «Lovarbeid og regelvask».

3.1.1. Rapportens hoved-deler

Gruppen har funnet det nødvendig med noen innledende kommentarer om viktige prinsipper for arbeidet og om rammebetingelsene, men det har vært viktig å komme raskt til de konkrete rådene om endringer i lovverket for å få fart på digitaliseringen av Norge.

- Del 1 gir en oversikt over konkrete juridiske hindre som er meldt inn.
- Del 2 av rapporten omtaler generelle behov for lovgivning som må være digitaliserings-vennlig.

Rapporten har følgende vedlegg:

1. En liste med hvem som er med i nettverket Digitale Toppledere, Ekspertgruppen «Datadeling og regelverksforenkling» (som ble etablert av Digitale Toppledere vinteren 2019) og øvrige som har bidratt i arbeidet med denne rapporten.
2. Lovarbeid og regelvask: viktige, men mer generelle betraktninger om «*regulatorisk gjeld*» og anbefalinger om fornying av lovverket.
3. Andre hindre for digitalisering – herunder finansiering og kompetanse (forstå lovverket)
4. Pågående arbeid: ikke alle problemer som belyses i denne rapporten er nye, men de har det til felles at de i skrivende stund ikke er løst. Vedlegget beskriver disse pågående prosessene.
5. Kompetanse og samhandling på tvers: i mange tilfeller er problemet at jurister ikke forstår teknologien og tilsvarende sliter juristene med å gjøre seg forstått i teknologi-miljøene. Vedlegget beskriver noen tiltak som kan bidra til bedre kompetanse og kommunikasjon på tvers av fagmiljøer og sektorer
6. Lover som dekker nye samfunnstrekk: Uber, Airbnb, og Facebook/Google blir diskutert her
7. Gevinstberegning: det er gjort en jobb for å analysere skjemabruk i kommunene og resultatene er presentert i dette vedlegget

3.1.2. Spesielle hensyn under arbeidet

Det er mye positivt arbeid som allerede foregår på området, og derfor er det ikke slik at alt som er beskrevet i denne rapporten er «jomfruelig mark». I de tilfeller der det er pågående lovendringsprosesser vil dette bli nevnt spesifikt. Ytterligere detaljer om det pågående arbeidet er inkludert i «[VEDLEGG 4: PÅGÅENDE ARBEID](#)».

Grunnen til å nevne det pågående arbeidet her er at det i mange tilfeller vil være både ønske om, og behov for, påtrykk fra mange aktører for å få igjennom slike endringer (evt. sørge for fortløpende i prosessene).

3.2. Et bredere blikk på digitaliseringsvennlig lovverk

3.2.1. Unngå å «sette strøm på skjema»

Det er under dette arbeidet fremkommet et synspunkt som bør trekkes frem i denne innledningen – og det er en fare for bare å se på juridiske hindre for å digitalisere «gårsdagens prosesser» - i stedet for å fokusere på hvilke muligheter digitalisering gir for «helt nye prosesser».

Frikort i helsesektoren er et godt eksempel på hvordan digitalisering er brukt til å etablere en helt ny og forbedret prosess – HELFO samlet uansett inn grunnlagsdata fra apoteker, leger etc, samtidig som pasienten selv måtte samle kvitteringer som skulle sendes med en søknad til HELFO om frikort. Dette blir nå løst ved at HELFO bruker de opplysningene de har samlet inn til å tilby de pasienten som hadde oppfylt kravene frikort automatisk – altså et eksempel på «Ikke Kreve men Tilby» (IKT).

Politiattester egner seg som eksempel på hvor man ikke har tatt ut det fulle potensialet digitaliseringen gir. Tidligere har utstedelse av disse attestene vært håndtert i hvert politidistrikt, men nå er prosessen sentralisert i Vardø – med store besparinger som resultat. Veldig bra vil mange si, men målet med prosessen er å sjekke om en person er egnet for en jobb/verv (hentet fra politiet.no). Det sies at Henry Ford¹ sa «*hvis jeg hadde spurt kundene om hva de vil ha – så ville de sagt en raskere hest*» - og det å si seg fornøyd med dagens politiattest kan på en måte sies å være «*en raskere hest*» (og ikke en bil).

Utfordringen med en politiattest er at den er utdatert i det den er skrevet ut (også dersom den distribueres digitalt som en .PDF fil²). Dersom man i stedet oppretter et sentralt register der informasjonen fra politiattestene blir lagt inn (som datafelter som blir løpende oppdatert) – vil man være tryggere på at personen som skal vurderes for et verv/en jobb ikke har sendt en politiattest med utdatert eller forfalsket informasjon. Se forøvrig kapittel 4 «Krav til politiattest fra studenter» for en prosessmessig utfordring relatert til politiattester til studenter.

Det at digitaliseringsstrategien, som ble presentert 11.juni 2019, fokuserer på samhandling på tvers og livshendelser er et viktig skritt i retning av å se på de underliggende behovene (som i eksempelet om politiattest over) – og ikke låser seg hvordan prosessene gjennomføres i dag. Der det er relevant, og når den korte tiden til rådighet for gruppen tillater det - er det både trukket frem hvordan konkrete juridiske hindre kan føre til «høsting av lavt-hengende frukter» og hvordan man ved å se på prosessene «med nye briller» kan oppnå enda bedre og mer intuitive prosesser.

3.2.2. Samfunnsperspektivet

Digitalisering som fenomen er så stort og samfunnsgjennomgripende at vi trenger kunnskapsproduksjon både i akademia, forvaltningen og næringslivet. Noe av utfordringen med lovgivning og rett er at rettsvitenskapen henger etter.

¹ <https://www.forbes.com/sites/forbesfinancecouncil/2017/10/19/on-building-a-faster-horse-design-thinking-for-disruption/#73b0b5a749f9>

² Idet pdf-filen skrives ut oppstår det en større risiko for dokumentfalsk. Disse utskriftene har ikke «stempel og underskrift» og er enklere å forfalske og endre innholdet på. Faren for dokumentfalsk er forøvrig også tilstede når pdf-filer leveres elektronisk. Ikke alle mottakere har på plass egne rutiner for å kontrollere digital signatur o.l. Politiet har heller ikke gitt ut noen veiledning om hvordan man kan kontrollere ektheten til digitalt utstedte politiattester.

- Innenfor juridiske kjerneområder som statsrett, forvaltningsrett, sivilprosess, straffeprosess, straff, kontraktsrett, verdipapirrett osv. er for lite digitaliseringsrelevant forskning.
- På den annen side har Norge i flere tiår ligget lagt fremme innen rettsinformatisk forskning. Vi vil her særlig fremheve det arbeidet som har vært utført ved Senter for Rettsinformatikk (SERI) på det Juridiske Fakultet i Oslo. Det arbeidet som er utført er imidlertid i liten grad fanget opp og bearbeidet av de som arbeider innen mer tradisjonelle fagfelt. Dette har ført til at mange fagfelt i for liten grad har tatt dette perspektivet opp i seg. Vi har hatt noen parallelle miljøer, f.eks. innenfor forvaltningsrett, hvor de fleste som har arbeidet med tradisjonell forvaltningsrett har valgt ikke å se hen til utfordringer for fagfeltet som følge av digitaliseringen.

Det er også et behov for tverrvitenskap som inkluderer juss. Forvaltningen har lite vitenskap å bygge på i sine digitaliseringsprosesser og realiteten er at mye forskning og utvikling i dag skjer i f.eks. Skatteetaten og NAV. Vi ser at mange nye sektorovergrepene samhandlingstjenester og mønstre som vokser frem - ikke har én naturlig "eier" blant de offentlige virksomhetene³.

Blant annet som følge faktorene nevnt over, er det i dag høy kompleksitet i reguleringen - og derfor kreves det betydelig kompetanse for å navigere riktig. Et eksempel hentet fra diskusjonene i gruppen:

- Tilbyder må ha behandlingsgrunnlag for å ha/behandle opplysningene selv.
- Så må tilbyderen også ha hjemmel for utlevering. Er opplysningene omfattet av taushetsplikt (slik det er i offentlig sektor, men ikke nødvendigvis i privatsektor) må du ha dispensasjon fra taushetsplikt etter forvaltningsloven eller sektorlovgivning. Det er omstridt hvorvidt dispensasjon fra taushetsplikt kan fungere som hjemmel for utlevering (se «Rettslig grunnlag og bruken av samtykke»).
- Konsument må ha hjemmel til å motta opplysningene og i tillegg hjemmel til å behandle det videre (ref. sak om klasselister, der Rekruttering AS⁴ hadde hjemmel til å motta klasselister i medhold av offentlighetslova, men kunne ikke gjøre noe videre med dem fordi den manglet hjemmel for behandling).

Lovarbeid for hvert enkelt tilfelle/case vil være arbeidsomt og krevende. Man bør derfor se på både en mer effektiv og samordnet lovgivningsprosess - og hvordan lovhjemler og forskrifter kan utformes på en slik måte at det er mulig å gjenbruke metodikk.

Det eksisterer to hovedstandpunkter i diskusjonen om prinsipper for lovgivningen (og det er ikke dette prosjektets mandat å fremheve det ene prinsippet over det andre):

- Overordnet og prinsipiell (og tilpasning til digitale prosesser må skje på forskriftsnivå innenfor betryggende prosesser).
- Detaljert og tydelig: lovgivning som regulerer prosesser som innenfor etiske og forsvarlige rammer kan automatiseres (for eksempel med såkalt kunstig intelligens - KI) bør være så tydelige og detaljerte at de egner seg for å «bli automatisert».

³ Det kan virke som om dette er en konsekvens av statsrådsansvaret, slik det er utlagt i gjeldende norsk forvaltningspolitikk (se [St.meld. nr. 19 \(2008-2009\)](#), avsnitt 6.4). Resultatet blir en fragmentert forvaltning og manglende samarbeid på tvers. Disse nye sektorovergrepene samhandlingstjenestene – og mønstrene stiller andre krav til samhandling enn de som fremkommer av gjeldende forvaltningspolitikk.

⁴ <https://www.dinside.no/okonomi/utleverer-lister-over-tidligere-studenter/61536706>

Når en ser på koblingen mellom et komplekst regelverk og digitalisering / datadeling er det ikke tilstrekkelig å vurdere den enkelte lovbestemmelse - både kompetanse og fortolkning virker inn. Disse igjen påvirkes både av kultur og insitamenter. Offentlig sektors delingspraksis synes å være preget av en redsel for å gjøre feil (kultur) og når dette kombineres med «feil incitamenter» som at **uriktig deling blir sanksjonert, mens god deling sjelden blir premiert** (utover en eventuell positiv omdømme-effekt) - kan det hevdes at dette i seg selv utgjør en viktig og generell «hindring for digitalisering».

På toppen av dette er det slik at tilbyder av dataene må bære kostnadene ved delingen, mens det er konsumenten som får gevinstene trekker heller ikke det i riktig retning. Mer om dette er tatt med i «VEDLEGG 2: LOVARBEID OG REGELVASK» og «VEDLEGG 3: ANDRE HINDRE FOR DIGITALISERING».

Digital21-strategien som ble fremlagt høsten 2018 inneholder mer enn 60 tiltak som skal bidra til å løfte norsk næringslivs evne til å utvikle og ta i bruk ny teknologi i takt med digitaliseringen. Strategien peker på viktige oppgaver som næringsliv, academia og det offentlige må løse sammen. Anbefalingene bygger blant annet på arbeidet i seks ekspertgrupper som har utarbeidet delrapporter på viktige områder. Delrapporten «**Digitaliseringsvennlig offentlig rammeverk**» fokuserer primært på hvordan det offentlige kan virke direkte inn på utnyttelse og utvikling av ny teknologi i næringslivet gjennom regulator-, bestiller- og produsentrollen. For mer informasjon om delrapporten se: https://digital21.no/wp-content/uploads/2018/09/EG6_Offentlig_rammeverk_Digital21_2018.pdf

Altinn-samarbeidet, som i dag omfatter 58 offentlige virksomheter, vil i løpet av 2019 ferdigstille en rapport som skal avklare og tydeliggjøre ulike juridiske grunnlag når en virksomhet, eller virksomheter i samarbeid, skal utvikle og etablere digitale tjenester til innbyggere, næringsliv eller andre målgrupper. Arbeidet gjøres i tilknytning til satsingen "Tilrettelegging for tverrsektoriell samhandling". For mer informasjon om dette arbeidet se «**VEDLEGG 4: PÅGÅENDE ARBEID**».

3.2.3. Tverrfaglighet

Denne rapporten fokuserer på juridiske hindre for digitalisering, men det er også viktig å poengtere at det er behov for tverrfaglig forståelse for å lykkes. Norsk arkitekturrammeverks⁵ for samhandling er vist under som en påminnelse om at partene i en samhandlingsprosess må forstå hverandre og være «kompatible» på alle de viste nivåene.

⁵ For mer informasjon om dette arkitekturrammeverket – se «VEDLEGG 5: KOMPETANSE / SAMHANDLING PÅ TVERS».

«Jurister er vant til å ha en rolle hvor man kommer inn i ettertid og vurderer noe noen andre har laget ferdig. Det fungerer ikke når det gjelder digitalisering. Vi må jobbe mer proaktivt – være der når ideene oppstår og følge hele prosessen» sier Haakon Hertzberg (assisterende direktør i NAV sin Kunnskapsavdeling).

Han jobber med å få på plass et juridisk miljø med «techjurister» i NAV – som kan samspille med utviklerne/IT og de tverrfaglige teamene de nå jobber i.

3.3. Begrensninger og muligheter

3.3.1. Begrensninger

Denne rapporten er i hovedsak innrettet mot behandling og deling av taushetsbelagte opplysninger. Digitaliseringen av samfunnet omfatter selvfølgelig også deling av åpne data - og reguleringen av problemstillinger som ansvarsforhold hvis en virksomhet deler åpne data med en annen virksomhet (der det i ettertid viser seg at de data som ble delt inneholder feil som fører til tap for konsumenten).

Som nevnt i oppsummeringen (kapittel 1) har det også vært begrenset tid til rådighet for produksjonen av denne rapporten – og selv med ekstraordinær innsats og mange eksperters bidrag er det begrenset hva det er mulig å rekke over på 1 måned. Det er derfor viktig å understreke at ikke alle har hatt anledning til å kjøre full hørings-/godkjenningssprosess internt i sine respektive organisasjoner (egne bidrag er kvalitetssikret, men ikke nødvendigvis alle andres bidrag til rapporten).

3.3.2. Lovgivers mulighetsrom - personopplysninger

Nedenfor er noen bestemmelser i personopplysningsloven/GDPR sammenstilt for å synliggjøre at GDPR skal være til hinder for uønsket datadeling (og det er jo intensjonen), men at GDPR også kan brukes av lovgiver som utgangspunkt for tilrettelegging av norsk lovgrunnlag.

Det bør gjøres et arbeid for å identifisere områder der lovgrunnlaget bør tilrettelegge for datautveksling. Personopplysningsloven og forordningen (GDPR) stenger ikke for dette, men stiller enkelte krav til lovgivningen som gis.

Personopplysningsloven § 2 første ledd om lovens saklige virkeområde og forholdet til andre lover lyder som følger:

Loven og personvernforordningen gjelder ved helt eller delvis automatisert behandling av personopplysninger og ved ikke-automatisert behandling av personopplysninger som inngår i eller skal inngå i et register. Loven og personvernforordningen gjelder ikke når annet er bestemt i eller med hjemmel i lov.

Samtidig sier §2 tredje ledd at:

Bestemmelsene i personvernforordningen går i tilfelle konflikt foran bestemmelser i annen lov som regulerer samme forhold, jf. EØS-loven § 2.

Dette innebærer at særbestemmelser kan gis i nasjonal lov på områder der forordningen åpner for nasjonalt handlingsrom (det er ca 50 steder i forordningen der slike åpninger for særbestemmelser finnes). Nasjonale bestemmelser som omhandler temaer der forordningen har ufravikelige regler er ikke tillatt (der oppstår konflikt). I tilfelle konflikt tar forordningen forrang.

GDPR Artikkel 6 (om lovlighet av behandling av personopplysninger) nr.1 c), og 6 nr. 1 e) lyder som følger:

1. Behandlingen er bare lovlig dersom og i den grad minst ett av følgende vilkår er oppfylt:

.....

*c) behandlingen er **nødvendig for å oppfylle en rettslig forpliktelse som påhviler den behandlingsansvarlige,***

.....

*e) behandlingen er **nødvendig for å utføre en oppgave i allmennhetens interesse eller utøve offentlig myndighet som den behandlingsansvarlige er pålagt,***

Merk at bokstav e) krever et eget grunnlag i nasjonal rett eller EU-retten, typisk et lovgrunnlag for å behandle personopplysninger.

Bestemmelsen i GDPR kan ikke fravikes ved egen lov, men der hvor det er åpninger i GDPR for nasjonal særregulering, eller der et forhold ikke direkte er regulert av GDPR, kan – og bør - nasjonal lovgivning brukes til å gi behandlingsgrunnlag til både utlevering (inklusive oppheving av eventuell taushetsplikt), mottak og behandling av personopplysningene. GDPR forutsetter at offentlige organers myndighet følger av lov eller forskrift, og på dette området er det store mangler i Norge (myndigheten til de enkelte forvaltningsorganene er ofte ikke tilstrekkelig presisert i lov eller forskrift).

4. KONKRETE UTFORDRINGER

I dette kapittelet har gruppen trukket frem noen konkrete lover og forskrifter som oppfattes som hindre for digitaliseringsarbeidet i Norge. Det understrekes at dette ikke er en uttømmende liste, men representerer det den bredt sammensatte gruppen klarte å sette sammen på den begrensede tid gruppen gav seg selv («vi må ikke gjøre det beste til det godes fiende»).

De konkrete utfordringene er organisert på følgende måte:

- Enkeltindivider
 - Lover og regler som treffer enkelt-individer
- Virksomheter
 - Generelt
 - Bransjespesifikke utfordringer

4.1. Enkeltindivider

4.1.1. Testamenter

Den nye arveloven som ble vedtatt i Stortinget 14. mai slår fast at digital signatur fortsatt ikke er tillatt (kapittel 13.2.4).

Som i mange andre tilfeller når en endring skal vurderes - er det viktig å se på styrker og svakheter ved dagens regime:

- Veldig få skriver testamenter (bakenforliggende tall er hentet fra Domstolsadministrasjonen)
- Det er med enkle midler mulig å forfalske et testamente (på papir) og som alt annet papir kan det ødelegges/forsvinne ved for eksempel å brenne det i peisen.

I ny lovs § 43, 2. ledd står det «Kongen kan i forskrift gi regler om at testamenter kan opprettes digitalt, og om hvilke krav som i så fall må være oppfylt for at slike testamenter skal være gyldige». Vi forventer at dette vil bli fulgt opp – for mer om dette se «[VEDLEGG 4: PÅGÅENDE ARBEID](#)».

4.1.2. Ektepakt

Regelverk: Lov om ekteskap [ekteskapsloven] § 54

Ektepakt er en avtale mellom ektefeller, som oppfyller visse og strenge formkrav. Ektepakter omhandler typisk etablering av særeie og overføring av større gaver.

Formkravene til ektepakten er at den må være utformet skriftlig, og være underskrevet av, i tillegg til ektefellene, to vitner som begge er godkjent av ektefellene og har vært til stede samtidig mens ektepakten underskrives av ektefellene, eller mens disse vedkjenner seg sin underskrift.

4.1.3. Fremtidsfullmakt

Regelverk: Vergemålsloven § 81

Vergemålsloven åpner ikke for at fremtidsfullmakter kan inngås digitalt (§ 81.Formkrav):

«En fremtidsfullmakt skal gjøres skriftlig med to vitner som fullmakts giveren har godtatt, og som er til stede sammen og vet at dokumentet skal være en fremtidsfullmakt. Mens vitnene er til stede, skal

6 I det ordtaket ligger at man ikke bør kaste vrak på (et forslag om) en tilfredsstillende løsning, selv om den ikke er perfekt. Det er det jo så få løsninger eller mennesker som er.

fullmaktsgiveren **skrive under dokumentet** eller vedkjenne seg sin underskrift. Vitnene skal underskrive dokumentet mens fullmaktsgiveren er til stede, og etter hans eller hennes ønske».

4.1.4. Private kausjonister

Regelverk: Finansavtaleloven § 61

Som det fremgår av Finansavtaleloven (se under) gjelder spesielle vilkår for kausjonsavtale med forbruker.

§ 61. Kausjonsavtalen

(1) Kausjonsavtalen må for å være bindende være inngått skriftlig og inneholde opplysninger om kausjonsbeløpets størrelse eller det høyeste beløp kausjonen skal sikre. § 8 annet ledd gjelder ikke for en kausjonsavtale med en forbruker.

I figuren under vises paragraf 8 som åpner for bruk av digitaliserte verktøy, men altså **unntatt fra dette er kausjonsavtale med forbruker.**

§ 8. Bruk av elektronisk kommunikasjon og elektroniske medier

(1) Krav i eller i medhold av denne loven om at opplysninger eller meldinger skal gis skriftlig, er ikke til hinder for bruk av elektronisk kommunikasjon dersom kunden ønsker dette.

(2) Krav i eller i medhold av denne loven om at en avtale skal inngås skriftlig, er ikke til hinder for at avtalen inngås ved hjelp av et elektronisk medium dersom kunden ønsker dette, og

- a) avtalens innhold i sin helhet er tilgjengelig for kunden ved avtaleinngåelsen, og
- b) det er benyttet en betryggende metode for å autentisere inngåelsen av en avtale med det angitte innhold.

0 Jf. EØS-avtalen vedlegg IX nr. 16e (dir 2007/64 art. 36 og 37) og vedlegg XI nr. 5m (dir 2000/31 art. 9).

Som for tilfellet med Arveloven, gjelder det her at skriftlig signatur på papir også har en lang historie av forfalskninger og kan brennes. I tillegg går både finansnæringen og forbrukerne/innbyggerne glipp av de potensielle effektivitetsgevinstene.

Det er en pågående prosess som kan påvirke dette hinderet (bl.a. sendte Justis- og beredskapsdepartementet ut et forslag til ny finansavtalelov på høring i september 2017). Se «[VEDLEGG 4: PÅGÅENDE ARBEID](#)» for mer informasjon.

4.1.5. Foreldrebetaling i barnehager

Regelverk: Forskrift om foreldrebetaling i barnehager § 3 femte ledd

Lov- og forskriftsbestemmelser som omhandler innhenting av opplysninger er ofte formulert slik at det er dokumentet opplysningene er skrevet på som skal sendes inn.

Et eksempel er forskrift om foreldrebetaling i barnehager (§ 3 femte ledd) som fastslår at søknaden skal inneholde «*det siste årets selvangivelse og skattepliktig kapital- og personinntekt som ikke er forhåndsutfylt*». Her er det imidlertid **kun inntektsopplysninger som er relevante** for å vurdere søknaden.

Utdanningsdirektoratet har en høring ute for å endre prosessen, se «[VEDLEGG 4: PÅGÅENDE ARBEID](#)».

4.2. Virksomheter – generelt

4.2.1. Åpne for digital oppsigelse

Regelverk: Arbeidsmiljøloven §15-4

Formkrav i dagens lovgivning:

- (1) *Oppsigelse skal skje skriftlig.*
- (2) *Oppsigelse fra arbeidsgivers side skal leveres til arbeidstaker personlig eller sendes i rekommandert brev til arbeidstakers oppgitte adresse. Oppsigelsen skal anses for å ha funnet sted når den er kommet fram til arbeidstaker.*

I Ot.prp. nr. 49 (2004-2005) fremkommer det i særmerknadene at bestemmelsen "viderefører formkravene i henhold gjeldende regler i arbeidsmiljøloven § 57 nr. 1 første ledd, nr. 2 første ledd og deler av andre ledd". Disse formkravene ble vurdert i Ot.prp. nr. 108 (2000-2001). Begrunnelsen fremstår i dag som antikvert:

"Etter § 57 nr 2 skal oppsigelse fra arbeidsgiverens side skje skriftlig, og leveres personlig til arbeidstaker eller sendes i rekommandert brev. Denne bestemmelsen åpner etter sin ordlyd ikke for at en oppsigelse kan skje elektronisk. Bestemmelsens formål er å sikre at oppsigelsen kommer frem til rette vedkommende og at det i ettertid skal kunne påvises når oppsigelsen ble mottatt. Vi legger til grunn at slik bekreftelse også vil kunne oppnås ved bruk av elektronisk kommunikasjon.

Kravet om personlig overlevering eller rekommandert sending har imidlertid også den funksjon at arbeidsgiver får tid og anledning til å tenke seg om før oppsigelse gis, noe som kan bidra til å forhindre overilte og lite gjennomtenkte oppsigelser. Etter departementets oppfatning er det grunn til å frykte at terskelen for å gi en ikke grundig nok gjennomtenkt oppsigelse vil kunne bli lavere dersom arbeidsgiver med et tastetrykk kunne sende oppsigelse til en ansatt per e-post. Det vises også til at en oppsigelse er et budskap som er av en meget «alvorsfylt» karakter på grunn av de konsekvenser dette vanligvis vil innebære for arbeidstakeren. Det å motta oppsigelse vil av den grunn kunne oppleves som en stor følelsesmessig belastning. Et budskap av denne art bør derfor av hensyn til arbeidstakeren gis i en form som er forenlig med alvoret i budskapet. Etter hvert som bruk av elektronisk kommunikasjon blir mer vanlig og kommunikasjonsformene utvikles, kan det tenkes at e-post eller lignende ordninger i større grad vil bli å anse som anvendelig også for formidling av denne typen budskap. Foreløpig anser departementet imidlertid ikke elektronisk kommunikasjon som egnet til formidling av oppsigelse av en arbeidstaker. Etter departementets mening er de ovennevnte hensynene så tungtveiende at kravet om personlig overlevering til arbeidstaker eller oversendelse ved rekommandert brev bør opprettholdes."

Det finnes en dom fra Lagmannsretten (LF-2017-153768) hvor retten aksepterte (etter en konkret vurdering) at levering av oppsigelse på e-post måtte anses som «en tilfredsstillende, alternativ måte til personlig overlevering og rekommandert brev». Ordlyden i Arbeidsmiljøloven §15-4 og forarbeidene tilsier noe helt annet og bør derfor endres.

4.2.2. Åpne for å kunne sende ut fødselsnummer fra Enhetsregisteret

Regelverk: Registerregelverket

Fødselsnummer er ikke en taushetsbelagt opplysning, men adgangen til å distribuere dette er begrenset i visse sammenhenger, som enhetsregisterloven § 22 annet ledd og folkeregisterloven § 10-1 annet ledd. Samtidig er fødselsnummeret en nødvendig forutsetning for å sette sammen data fra ulike kilder og for visse sammensatte tjenester.

Det er ikke vårt anliggende å angripe de generelle vurderinger som er foretatt knyttet til deling av fødselsnummer, men peke på at enhetsregisterloven § 22 annet ledd har en åpenbart uheldig utforming, da den har som konsekvens at mottaker ikke kan benytte disse opplysninger fra enhetsregisteret i kombinasjon med opplysninger fra andre registre uten å tape kvalitet *eller* gjøre sammenstillingen mer komplisert, uten egentlig å oppnå noe som helst.

Se motsetningsvis folkeregisterloven § 10-1 annet ledd som åpner for å dele fødselsnummer med private mottakere "*dersom det angis et begrunnet behov*". (Offentlige virksomheter får uansett fødselsnummer, jf. første ledd)

En regelverksendring er nødvendig for at de som har rett til å behandle denne informasjonen⁷ skal kunne få returnert fødselsnummer til de som har signaturrett/prokura i en virksomhet (gjennom den nye løsningen fra Brønnøysundregistrene «Maskinell kontroll av signaturrett og prokura»).

De er jo tvunget til å fremskaffe denne informasjonen uansett fra andre kilder for å kunne gjøre nødvendige grep overfor kunder som går konkurs. Det er både sikrere, raskere og billigere å gjøre det digitalt maskin til maskin mellom datakonsumenten i finansnæringen og kilden, Brønnøysundregistrene.

4.2.3. Utlevere informasjon om foreldreansvar

Regelverk: Finansforetaksloven §16-2 (7)

Finansnæringen har påpekt at det er et problem at bankene ikke får oppgitt hvem som har foreldreansvar for et barn under 18 år som skal etablere en bankkonto. De får kun oppgitt hvem som foreldre til barnet – og et av barnets foreldre må altså være med barnet når det skal søkes om å få etablert en bankkonto selv om denne personen kan være fratatt foreldreansvar på grunn av alvorlige straffbare forhold.

Se høringsbrev <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing---endring-i-finansforetaksloven--16-2-om-utlevering-av-opplysninger-fra-folkeregisteret/id2610800/>. For mer informasjon om den pågående prosessen se «[VEDLEGG 4: PÅGÅENDE ARBEID](#)».

4.2.4. Søke i Folkeregisteret på fysisk adresse

Regelverk: Folkeregisterloven

Som del av innsatsen for å bekjempe hvitvasking og finansiering av terror har DSOP aktørene sett på løsninger for å innhente supplerende informasjon som kan ha betydning for kvalifiseringen av en transaksjon eller et kundeforhold.

En av de potensielle kildene for denne type supplerende informasjon er Folkeregisteret – som blant annet inneholder informasjon om hvem som bor på hvilke adresser i Norge. Folkeregisterloven tillater ikke å trekke ut informasjon basert på fysisk adresse (nøkkelen for å hente ut informasjon må være fødselsnummer/d-nummer).

For mer informasjon om det pågående arbeidet for å samkjøre innsatsen mot hvitvasking og terrorfinansiering – se «[VEDLEGG 4: PÅGÅENDE ARBEID](#)».

⁷ Brønnøysundregistrene ønsker å kunne utlevere fødselsnummer til mottakere som allerede har tilgang til Folkeregisteret. Se «[VEDLEGG 4: PÅGÅENDE ARBEID](#)» for informasjon om brevet som ble sendt til NFD sommeren 2019.

4.2.5. Krav om lagring av regnskap i Norden

Regelverk: Bokføringsloven

I utgangspunktet er det krav om lagring av regnskap i Norge. Skattedirektoratet anfører at bokføringspliktige kun «*kan oppbevare elektronisk regnskapsmateriale i et annet EØS-land dersom avtale eller overenskomst med det aktuelle landet sikrer norske skatte- og avgiftsmyndigheter tilfredsstillende adgang til regnskapsinformasjonen for kontrollformål i oppbevaringstiden, og slik oppbevaring ikke vil være til hinder for effektiv norsk politietterforskning*». Videre forteller Skattedirektoratet at det kun er land i Norden som oppfyller disse kriteriene, og at "det er dermed ikke tillatt å oppbevare elektronisk regnskapsmateriale i land utenfor Norden, med mindre det er innvilget dispensasjon fra Skattedirektoratet."

Dette hindrer selskaper i å bruke eller tilby enkelte skytjenester som ikke kan garantere for nordisk lagring av regnskapsdata.

4.3. Virksomheter – offentlig forvaltning

4.3.1. Arkivmateriale og lagring

Regelverk: Arkivloven

I loven står det at "utan etter særskilt samtykk frå Riksarkivaren, kan ikkje arkivmateriale først ut or landet, dersom dette ikkje representerer ein naudsynt del av den forvaltningsmessige eller rettslege bruken av dokumenta". Endringer* i arkivloven har lenge blitt etterspurt, og rapporten fra Arkivlovutvalget er et steg i riktig retning. Der lovverket per i dag ikke setter en direkte stopper for lagring av data utenfor landet, så henviser den til Riksarkivaren for dispensasjon. Riksarkivaren har ført en restriktiv tilnærming til slike dispensasjoner. Det bør vurderes krav til sikkerhet, tilgjengelighet og kontrollerbarhet uavhengig av dataens lokasjon.

*Merk: Arkivlovutvalget, NOU 2019:9 har foreslått endringer.

4.3.2. Svakheter med foreldreansvar i visse tilfeller

Regelverk: Folkeregisterloven, barneloven og barnevernsloven

For digitale løsninger som baserer seg på Folkeregisteret som informasjonskilde for tilgangsstyring av foreldres tilgang til informasjon om barn, benyttes i dag foreldreansvar etter Folkeregisterloven § 3-1. I de fleste tilfeller fungerer dette etter hensikten.

Imidlertid er det noen tilfelle dette ikke er dekkende. I dag er det områder som bør vurderes nærmere. Det ene er hvor barnevernet overtar omsorgen av et barn. Dette blir ikke registrert i folkeregisteret og er, som et utgangspunkt, ikke kjent for folkeregisteret eller andre (det er dialog mellom barnevernsmyndigheten og folkeregisteret, men kun i forbindelse med adresseendring for barnet). En omsorgsovertakelse endrer ikke hvem som har foreldreansvar for barnet. I disse tilfellene er ansvarsfordelingen mellom den som har foreldreansvar og barnevernstjenesten regulert av barnevernloven § 4-18.

Folkeregisteret registrerer foreldreansvar etter norsk rett. For barn om er født i utlandet og som så innvandrer til riket kan man – i noen tilfeller – registrere foreldreansvar basert på påstand, men ikke alltid. I dag er et ca. 15 000 barn som er registrert uten kjent foreldreansvar. Noen av disse kunne nok ha blitt fanget opp av folkeregisteret ved innvandring, men ikke alle.

Ved utvikling av tjenester som berører barn er tjenesteeier avhengig av opplysninger om hvem som kan opptre på vegne av et barns. I disse to tilfellene er ikke folkeregisterets opplysninger tilstrekkelige. Det bør vurderes om omsorgsovertakelser skal registreres i folkeregisteret, samt hva slags tilgang det skal være til disse opplysningene. Det bør også vurderes løsninger for å få registrert noe om foreldreansvar i de tilfeller dette ikke er regulert av norsk rett, dette kan skje innenfor rammene av FuFinn i Altinn.

For informasjon om den pågående høringsprosessen for ny Barnevernslov mm. – se «[VEDLEGG 4: PÅGÅENDE ARBEID](#)».

4.4. Virksomheter - Finans

EU vedtok i nov 2018 en forordning som introduserer prinsippet om fri flyt av andre opplysninger enn personopplysninger i EU. Formålet med forordningen er å fjerne nasjonale hindringer for fri flyt av data i EU. Bruk av skytjenester bør samtidig ikke begrenses til EU, men det kan i stedet stilles krav om at det er tilgjengelig for digital kontroll.

4.4.1. Åpne for å utlevere lønnsdata til pensjonsselskapene

Regelverk: A-ordningsloven og lovene som regulerer offentlig tjenstepensjon (SPK og KLP). Bedrifter som har plikt til å ha tjenstepensjonsordning (nesten alle), skal melde inn i pensjonsordningen alle arbeidstakere (som har fylt 20 år og har en stillingsandel på 20 prosent eller mer). Arbeidsgivere må deretter månedlig innrapportere lønn for alle arbeidstakere både til og A-ordningen og pensjonsselskapet (denne informasjonen trenger pensjonsselskapene for å beregne avsetninger til fremtidige pensjonsutbetalinger – som deretter faktureres arbeidsgiveren).

Prosjektet «Ajourhold av Pensjonsordninger» har som ambisjon at pensjonsselskapene skal kunne hente lønnsdata fra A-ordningen i stedet for at de må få det fra arbeidsgiverne. Dette er ikke rett frem selv om de har hjemmel for å be om denne informasjonen.

Se «[VEDLEGG 4: PÅGÅENDE ARBEID](#)» for informasjon om den pågående konseptutredningen som kjøres av Skatteetaten på oppdrag fra Finansdepartementet.

4.4.2. Samkjørt innsiktsarbeid - skadebegrensning

Ved å sammenstille opplysninger om skader kan man gjennom digitalisering få dypere innsikt i årsakssammenhenger som de enkelte aktørene hver for seg ikke har nok data/nok interesse for å utforske nærmere.

En slik samkjørt innsats for dypere innsikt kan kreve endringer i lover (for eksempel for å muliggjøre innhenting av- og behandling av personopplysninger).

Merk: denne konkrete problemstilling er løftet frem av forsikringsselskapene, men tilsvarende behov om samkjørt innsiktsarbeid er det også behov for i andre bransjer (blant annet nevnt i forbindelse med bekjemping av hvitvasking – se «Finansnæringen – samkjørt innsats mot hvitvasking og terrorfinansiering»).

⁸ Vigilo-saken i Bergen illustrerer hvor viktig det er å skille på biologiske foreldre og foreldreansvar: Alle foreldre til skolebarn fikk tilgang til informasjon om barnet deres, uten at det ble tatt i betraktning om foreldre hadde blitt fratatt omsorgsrett. <https://www.aftenposten.no/norge/i/0nOOWg/kripos-koblet-inn-etter-at-foreldre-med-besoeksforbud-fikk-tilgang-til-skoleapp>

4.4.3. Åpne for hyppigere oppdatering av forsikringspremie

Regelverk: Forsikringsavtaleloven

Loven har strenge krav til avtale; en forsikring gjelder for 1 år og pris avtales på forhånd. Dette var fornuftig den gang risiko (og dermed premie) ble beregnet ved hjelp av oppslag i tabeller, men i en digital verden vil mer flytende data (for eksempel om kjørestil) kunne være et bedre grunnlag for å prise risiko for kortere tidsperioder enn et år. Dette vil kunne gi prising på etterskudd månedlig, som praktiseres for eksempel i kraftbransjen.

4.5. Virksomheter - Transport

Regelverk: Vegtrafikkloven

Norge har lagt opp til en framtidsrettet regulering for selvkjørende biler. Før 2017 satt Vegtrafikkloven noen forutsetninger om det tradisjonelle føreransvaret, som begrenset muligheten for bruk og utprøving av selvkjørende kjøretøy.

I loven ble det definert at "*selvkjørende kjøretøy menes et kjøretøy som er utrustet med et teknisk system som automatisk fører kjøretøyet og som har kontroll over kjøringen. Selvkjørende kjøretøy omfatter kjøretøy der en fører kan overlate kjøringen til det tekniske systemet som automatisk fører kjøretøyet, og kjøretøy som er konstruert for å kjøre uten fører*".

Det nye regelverket gjelder ikke skinnegående transportmidler eller transportmidler på vann. Så her er det nok behov for tilpasninger innen rimelig tid.

4.5.1. Krav om taksameter

Regelverk: Forskrift om krav til taksametre

I dag kan mobilteknologi erstatte tradisjonelle taksametre med rimeligere digitale løsninger. Videre vil det for de aktørene som kun kjører forhåndsavtalte turer, hvor pris og destinasjon er avtalt, ikke være nødvendig med taksameter.

Se «[VEDLEGG 4: PÅGÅENDE ARBEID](#)» for informasjon om utredningsrapporten som har sett på mobile applikasjoner som mulig alternativ til taksameter.

4.5.2. Digitalisert vareinnførsel over grensen

Status her er at Tolletaten har satt i gang et pilotprosjekt på Ørje.

Se «[VEDLEGG 4: PÅGÅENDE ARBEID](#)» for mer informasjon om pilotprosjektet.

4.6. Virksomheter - Utdanning

Unit, som deltar i dette dugnadsarbeidet, har allerede sendt innspill om digitalisering til universitets- og høyskolelovutvalget. Et lite utdrag fra innspillet er gjengitt under i «[VEDLEGG 4: PÅGÅENDE ARBEID](#)» (hele innspillet er å finne her:

<https://www.universitetsoghoyskolelovutvalget.no/files/2019/10/Unit-Innspill-om-digitalisering-1.docx>).

4.6.1. Krav til politiattest fra studenter

Regelverk: Politiregisterloven § 44 og Politiregisterforskriften § 36-6

Intensjonen med politiattest er å vurdere noens skikkethet til et gitt formål (se politiet.no). Det er et krav til politiattester for studenter som går på studier hvor studentene kan komme i kontakt med mindreårige som del av klinisk undervisning eller praksisstudier. På grunn av at det er stort antall studenter som må levere politiattest har vi innspill om hvordan dette arbeidet kan forenkles.

Høsten 2019 er det 75 000 studenter som går på et studium med krav om gyldig politiattest. I tillegg er det også en del studenter ved fagskoler som er omfattet av krav om politiattester.

1. I dag må den enkelte student selv bestille en slik attest hos politiet og den sendes til studentens digitale postkasse.
2. Studenten må da videreformidle den til lærestedet sitt, gjerne til en egen e- postadresse.
3. Når universitetet eller høgskolen har mottatt politiattesten fra en student, kan de ikke være sikker på om den er utdatert, eller forfalsket.

Flere institusjoner har som praksis at et utplukk av studentene må møte opp personlig og logge inn i digital postkasse under påsyn, for å verifisere at politiattesten er korrekt. Dagens praksis er arbeidskrevende og ikke gir ikke en sikker løsning da bare et utplukk av studentene kontrolleres for ekthet.

For å automatisere og forenkle denne prosessen er det behov for en tjeneste hvor studenten kan bestille politiattest gjennom opptakssystemet eller Studentweb. Med en slik løsning vil en sikre at kun de som har behov for politiattest har mulighet til å bestille. Den digitale tjenesten sender bestillingen til politiet og henter resultat av kontrollen tilbake til universitetet eller høgskolen. Lærestedene har kun behov for å få dato for når kontrollen er utført og om det finnes registreringer (ja/nei) på studenten knyttet til områdene det gjøres en sjekk opp imot. På den måten unngår man å hente ut sensitive data. En slik tjeneste vil også sikre at lærestedene får korrekt og verifisert informasjon om studenten.

Det følger av politiregisterloven § 44 at politiattesten skal sendes til den som har begjært den. Begrunnelsen for dette er at søkeren selv skal ha kontroll på opplysningene og ha mulighet til å korrigere eventuelle feil før attesten går til mottaker. Det er i politiregisterforskriften § 36-6 åpnet for at politiattesten kan sendes til andre dersom søkeren samtykker skriftlig.

1. Gruppen foreslår som et første delmål at disse paragrafene vurderes endret slik at personer som begjærer politiattest og ikke har noen merknader kan få den sendt digitalt direkte til mottaker (f.eks. en utdanningsinstitusjon). Det vil gi en mer effektiv saksbehandlingsprosess både for studenter og læresteder og reduserer mulighet for forfalskning,
2. Delmålet over er et eksempel på «*en raskere hest*», og derfor bør man som neste mål vurdere å implementere et register som inneholder løpende oppdatert informasjon om egnethet. De aktører som har behandlingsgrunnlag for å innhente og lagre denne informasjonen (feks. et lærested) kan da maskinelt slå opp i registeret⁹ for å sjekke egnethet. En slik «live løsning» vil gi ytterligere gevinster i form av effektivitet og datakvalitet. Dette mer langsiktige målet vil bidra til å utnytte mer av potensialet digitalisering representerer (se [Unngå å «sette strøm på skjema»](#) i innledningen).

⁹ Med nødvendig hjemmel eller samtykke fra søkeren og forutsatt at man har mulighet til å oppfylle kravet om at søker må legitimere seg. Det er også en utfordring å sikre at man ivaretar hensynet til den registrertes mulighet til å kvalitetssikre/identifisere feil eller mangler (uten å se attesten er det jo ikke lett å vurdere om noe må rettes opp). Det får jo store konsekvenser for vedkommende hvis datagrunnlaget er feil. Problemstillingen tas med slik at eventuelt videre arbeid med et slikt konsept tar med seg dette perspektivet.

4.6.2. Nettbasert læring for friskoler

Regelverk: Friskolelovens § 1.2 Verkeområdet

Det framgår i lovteksten at “*Lova gjeld ikkje fjernundervisning og kjøp av opplæringstenester.*” Mest sannsynlig kom bestemmelsen opprinnelig inn for å hindre at korrespondanseskoler ble omfattet av det som den gang het Privatskoleloven. Det er derimot mange år siden, og er lite relevant i dag.

Friskoleloven begrenser i dag virkeområdet etter § 1-2 til å omfatte stedbunden undervisning. Dette innebærer i praksis et forbud mot at friskoler kan tilby nettundervisning. Dette står i kontrast til offentlige skoler hvor det foreligger tilbud om nettundervisning på både nasjonalt nivå og fylkesnivå.

De offentlige skolene begrunner tilbudet med behovet for individuell tilpasning for elever med ulike individuelle behov, f.eks. fysiske og psykiske utfordringer, lærlinger med full opplæring i bedrift og ungdom som utøver idrett- eller kunstfag på høyt nasjonalt nivå. I tillegg kommer muligheten til å tilby flere alternative fag enn det som ellers hadde vært mulig ved en enkelt skole. Typisk gjelder dette realfag, naturfag og språkfag på videregående skoler.

Udir har utviklet den virtuelle matematikkskolen som skal være åpen for alle skoler, men det er usikkert om friskolene har anledning til å benytte seg av det. Friskolene ønsker muligheten til å tilby flere alternative fag enn det som ellers hadde vært mulig ved en enkelt skole. Typisk gjelder dette realfag, naturfag og språkfag på videregående skoler. Dette gjøres ved de offentlige skolene i regi av flere fylkeskommuner. Men friskolene har ifølge loven ikke anledning til å tilby det samme.

4.7. Virksomheter – Handel og Service

4.7.1. Etablering av brukthandelbutikker må skje på papir

Regelverk: Brukthandelloven

En må søke lokalt politi hver gang man skal starte en brukthandel, og søknadsprosessen foregår på papir. Om et større selskap vil åpne flere butikker, må de søke lokalt alle steder. Dette er et hinder for utvikling av flere brukbutikker.

Virke har fått gjennomslag hos regjeringen for at brukthandelsloven fjernes – se «[VEDLEGG 4: PÅGÅENDE ARBEID](#)» for informasjon om denne prosessen.

4.7.2. Deklarasjon av varer kjøpt på nettet i utlandet

Dette handler om å innføre en forenklet digital deklarasjonsordning¹⁰, i tråd med EUs system (fra 1.1 2021).

De nye reglene om fjernsalg av varer fra næringsdrivende i ett land til forbruker i et annet land gjelder både ved handel mellom medlemsland (innad i EUs merverdiavgiftsunion) og ved handel fra næringsdrivende i tredjeland til forbrukere i EU. Reglene skiller seg en del for de to ulike typetilfellene. For Norge er det reglene vedrørende fjernsalg av småvarer fra næringsdrivende i tredjeland til forbrukere i EU som først og fremst har overføringsverdi, og det er disse som omtales nedenfor.

¹⁰ Dette gjelder merverdiavgiftsdirektivet (Rdir. 2006/112/EC), jf. endringsdirektivet Rdir. 2017/2455/EU. Endringene ble omtalt som E-handelspakken («VAT e-commerce package»). I samme direktiv ble det også foretatt en endring i Rdir. 2009/132/EC om fritaket ved import fra tredjeland. Ved siden av direktivendringer ble det også foretatt endringer i Rfor. 904/2010/EU, samt endringer i implementeringsreglene (Implementation Regulation (EU) 282/2011). Endringene ble ytterligere presisert av finansministrene 12. mars 2019 gjennom en generell enighet i ECOFIN (The Economic and Financial Affairs Council) om nye endringer i merverdiavgiftsdirektivet og implementeringsreglene.

Norge må sørge for at vi går over til dette så snart som mulig og senest når EU gjør det, fremfor å lage norske særordninger. Ordningen som innføres i Norge neste år skal være forløperen til dette. Det er viktig at Norge også innfører forenklet deklarasjonsordning - og at den er harmonisert med EU.

4.7.3. Krav om særlige personallister på papir

Innen servering, frisører og bilpleie stilles det fortsatt krav om særlige personallister som skal kunne skrives på papir, med bot for de som ikke har skriver tilgjengelig.

I tillegg stilles det krav om oppbevaring av papirkopier av persondokumentasjon som pass eller lignende.

4.7.4. Krav om kontanter

Det stilles krav om bruk av kontanter i stedet for mulighet til å gå til elektronisk betaling eller evt. utvikling av digital valuta som kan brukes uten å kunne spores.

4.7.5. Informasjonsdeling for et seriøst arbeidsliv

Det er store utfordringer med deling av informasjon etatene imellom - i arbeidet mot arbeidslivskriminalitet og useriøsitet.

- Det arbeides med e-Bevis som er en tjeneste som er laget for å kunne forenkle utveksling av informasjon mellom leverandører og det offentlige. Privat næringsliv må også få tilgang til denne typen systemer for å kunne sjekke leverandører.
- Digitale registre: gjør det mulig for eksempel å sjekke HMS-kort «live» innen renhold. (Se også «Krav til politiattest fra studenter» over).

4.8. Virksomheter - Kultur

4.8.1. Søknad om bruk av- og skatterapportering for- utenlandske artister

Det er fortsatt mye som skal leveres i papir, eller papirbaserte elektroniske systemer, særlig til Skatteetaten. Et eksempel på dette er søknad om bruk av- og skatterapportering for utenlandske artister.

I henhold til Artistskatteloven plikter norske konsertarrangører å levere oppgave for, samt trekke og innbetale 15 % skatt av honorar til utenlandske artister som opptre i Norge. Systemet for rapportering- og betaling av dette er overmodent for forenkling.

Det burde være mulig å få lagt inn en elektronisk løsning for dette, for eksempel via Altinn.

1. Konsertarrangører sender først inn skjemaet RF-1091 «Melding fra arrangør/plassutleier om artist(er)» **per post** til Utenlandsskattekontoret i Stavanger
2. Sentralskattekontoret for utenlandssaker registrerer så disse opplysningene i sitt system
3. Sentralskattekontoret for utenlandssaker sender deretter ut et nytt skjema, «Oppgjørsblankett» sammen med betalingsinformasjon til arrangøren
4. Arrangøren må fylle ut og sende inn dette skjemaet samtidig med at skattetrekket overføres.

Dette betyr altså at konsertarrangøren må sende inn to skjemaer for hver utenlandske artist/band - per post til Sentralskattekontoret for utenlandssaker. Denne prosessen bør forenkles betydelig ved at rapporteringen gjøres digitalt.

4.8.2. Digitalt ledsagerbevis

I arbeidet med tilgjengelige kulturarrangement har vi sett at billettbestilling står sentralt når det gjelder tilrettelegging for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Med innføring av digitale ledsagerbevis vil en forenkle bestillingen av billetter med ledsager. Dette vil også gi arrangørene bedre muligheter for å kartlegge tilgjengelighetsbehov i forkant av arrangementet – noe som gir bedre tilrettelagte arrangementer for mennesker med nedsatt funksjonsevne og deres ledsagere.

Se «[VEDLEGG 4: PÅGÅENDE ARBEID](#)» for mer informasjon om denne prosessen.

4.8.3. Digitale rettighetsregister eller sertifikater

For å sikre og ivareta kunstnernes opphavsrett, og for å bidra til mer åpenhet og transparens knyttet til salg og eierskapshistorikk for kunstverk så bør muligheten for å etablere sporbare og sikre digitale kunstsertifikater utforskes. Digitale kunstsertifikater kan også bidra til å sikre kunstnerne rettmessig kompensasjon for bruken av deres kunstverk i digitale tjenester, samt styrke kunstnernes rettigheter ved videresalg.

Det er noe uenighet i gruppen om hvordan dette eventuelt bør implementeres, skal det være en oppgave for myndighetene eller noe man kan overlate til markedet¹¹ å gjøre?

¹¹ Det er blant annet etablert en tjeneste for å sikre rettigheter til de som publiserer innhold på internet <https://publicisto.com/> og det ligger et eksempel på tilsvarende på musikk (ved bruk av blockchain teknologi) på <https://www.ujomusic.com/>

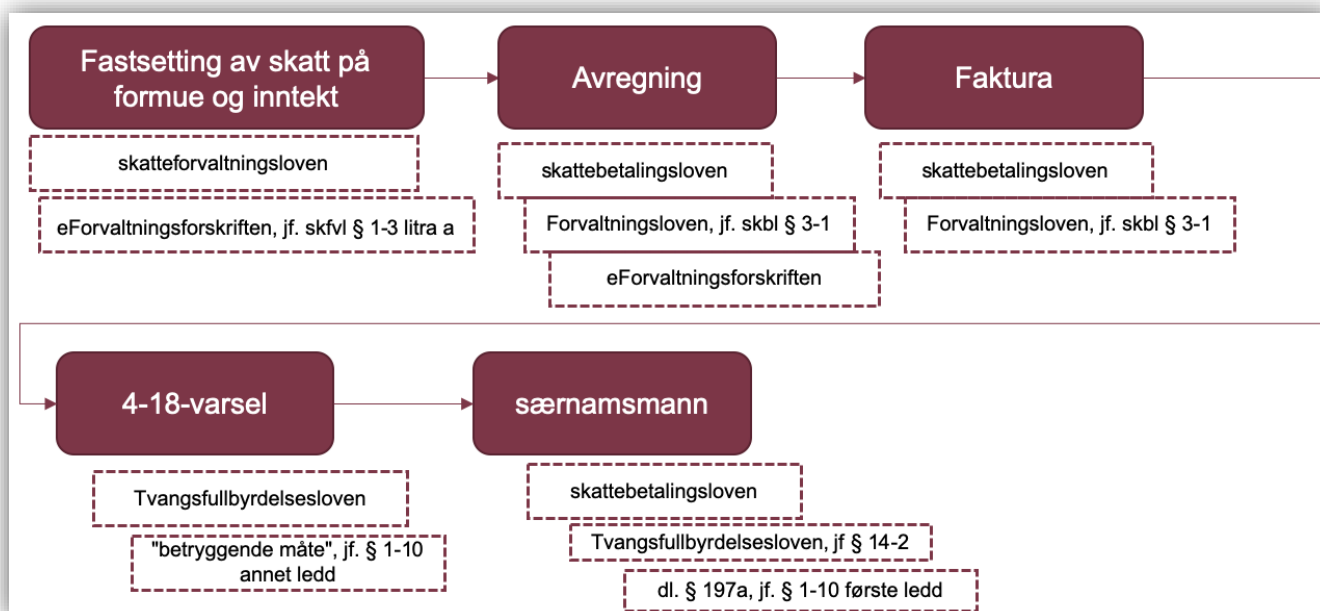
5. GENERELLE UTFORDRINGER

Mandatet for gruppen har vært å se på konkrete juridiske hindre for digitalisering i Norge. Vi har i dette kapittelet, i tillegg til de spesifikke utfordringene som er listet over i kapittel 4, valgt å belyse noen mer generelle og sektorovergrepene utfordringer. Disse utfordringene er gruppert i følgende tre undergrupper:

- Adgangen til å kommunisere digitalt
- Bevis for identitet og digital signatur: overgangen til digital kommunikasjon medfører nye utfordringer knyttet til å autentisere avsender og sikre meldingens innhold.
- Adgangen til å dele data, og opphevelse av taushetsplikt.

5.1. Adgang til å kommunisere digitalt

Eksempelet under illustrerer hvordan en verdikjede ende-til-ende (i dette tilfellet beregning og innkreving av skatt) reguleres av mange lover/forskrifter. Disse har forskjellige bestemmelser vedrørende adgangen til å kommunisere digitalt.

Inkassoloven og Tvangsfullbyrdelsesloven er et eksempel på at lovverket er forbedret – og nå åpner for elektronisk kommunikasjon – og med likelydende vilkår for denne kommunikasjonen. Se eksempler fra de to oppdaterte lovtekstene om elektronisk kommunikasjon under.

Lov om inkassovirksomhet og annen inndrivning av forfalte pengekrav (inkassolov... Innholdsfortegnelse

§ 3 a. Elektronisk kommunikasjon

Krav i eller i medhold av denne loven om at meddelelser til skyldneren skal gis skriftlig, er ikke til hinder for bruk av elektronisk kommunikasjon dersom meddelelsen er sendt på en betryggende måte. Kongen kan i forskrift gi nærmere bestemmelser om hva som kan anses for en betryggende måte.

0 Tilføyd ved lov 31 mars 2017 nr. 14 (ikr. 18 april 2017 iflg. res. 31 mars 2017 nr. 414).

Lov om tvangsfullbyrdelse (tvangsfullbyrdsloven) Innholdsfortegnelse

§ 1-10. Elektronisk kommunikasjon

For elektronisk kommunikasjon med namsmyndighetene gjelder domstolloven § 197 a tilsvarende.

Krav i eller i medhold av denne loven om at varsler og meddelelser mellom saksøker og saksøkte skal gis skriftlig, er ikke til hinder for elektronisk kommunikasjon dersom meddelelsen er sendt på en betryggende måte. Kongen kan i forskrift gi nærmere bestemmelser om hva som kan anses for en betryggende måte.

Annet ledd gjelder tilsvarende for varsel etter § 1-3 tredje ledd første punktum og melding etter § 11-58 første ledd annet punktum.

0 Tilføyd ved lov 31 mars 2017 nr. 14 (ikr. 18 april 2017 iflg. res. 31 mars 2017 nr. 414).

I Tvangsfullbyrdsloven refereres det altså til domstolloven § 197 a (gjengitt under) som via Elsamsforskriften har gått fra forbud til at digital kommunikasjon (og elektronisk signatur) er tillatt.

Lov om domstolene (domstolloven) Innholdsfortegnelse

§ 197 a. Skriftlig kommunikasjon med domstolene kan skje elektronisk når den tekniske løsningen som benyttes er betryggende.

Kreves det med hjemmel i lov underskrift på dokumenter som skal kommuniseres elektronisk, er elektronisk signering likestilt med underskrift når den tekniske løsningen som benyttes sikrer notoritet for signaturen. Det samme gjelder der det med hjemmel i lov kreves underskrift på rettens skriftlige avgjørelser.

For mer informasjon om loven og åpninger for forskrifter, se:

https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1915-08-13-5/KAPITTEL_11#KAPITTEL_11

Der det er mulig bør det tilstrebes å samkjøre som et minimum bestemmelsene som regulerer hvert enkelt steg i tilsvarende prosesser (det kan gi mening i det ovenfor nevnte eksempelet at innkrevingsdelen reguleres på en annen måte enn fastsetting av skatt).

5.2. Bevis for identitet og digital signatur

Det finnes i dag gode løsninger for id-kontroll og sikring av sporbarhet, og det er derfor på tide med en ny gjennomgang av de områder hvor eRegelprosjektet (2001) ikke ryddet opp. Vi kan dog godt erkjenne at verken eID eller navnetrekk eller fysisk identitetskontroll er feilfri, men at det nå bør ligge til rette for økt bruk av digitale prosesser.

Dessuten virker det risikodempende at det nå også er enklere å gi digitalt varsel om viktige hendelser, jf. at forvaltningen (og mange private) har digital kontaktinformasjon til personen (sms, e-post, digital postkasse) og varsel til denne kan benyttes for å øke oppdagelsesrisikoen ved misbruk.

Et viktig poeng i enhver vurdering av hvor sikker en løsning må være – er selvfølgelig konsekvensene dersom sikkerheten feiler. I tilfellene som er beskrevet i kapittel 4 har lovgiver bestemt at avtalene må inngås ved at partene (og vitner) signerer på papir – og begrunnelsen har vært:

- Viktige beslutninger for de som inngår avtalen
- Man har vært usikre på om digitale verktøy gir like god sikkerhet som de etablerte løsninger.

Ekspertgruppen vil her trekke frem Forsikringsvirksomhetsloven § 6-5 (Oppsigelse. Flyttegebyr) som et eksempel på hvordan lovteksten bør skrives for å være teknologi- og formnøytral:

«Oppsigelse skal skje skriftlig. Kravet om skriftlighet er ikke til hinder for at oppsigelse kan oversendes elektronisk, dersom det er benyttet en betryggende metode som autentiserer avsender og sikrer meldingens innhold».

En del ganger er det slik at prosessen identifiserer brukeren av tjenesten (det at brukeren må innom et kontor som ledd i en prosess) – dette for å foreta en ID-kontroll av *personen*. Man kvitterer overfor søkeren at man har mottatt f.eks. barnehagesøknad – ved at man sender brev/melding tilbake til brukeren om at søknaden er innvilget. Prosessen kompenserer for usikre data, men blir da mer «krøkkete» for sluttbruker.

Gruppen anbefaler at digital signatur sidestilles med fysisk signatur i alle lover og forskrifter som omhandler signatur. Konkrete eksempler der det ikke er åpent for digitalsignatur er listet opp i kapittel 4 «Konkrete utfordringer» (f.eks. testamenter, private kausjonsavtaler osv.).

5.3. Adgang til å dele data

I innledningen er det inkludert noe juridisk teori om GDPR, og dette kapittelets tittel er «Generelle utfordringer». Det at GDPR stiller en rekke krav til behandling av personopplysninger kan ikke anses å være en «utfordring». Utfordringen er at bl.a. at aktørene i både forvaltningen og privat næringsliv sitter på for lite kompetanse om GDPR (se «VEDLEGG 5: KOMPETANSE / SAMHANDLING PÅ TVERS»), samt at forvaltningsorganene altså i mange tilfeller mangler tilstrekkelige- og nødvendige hjemler om sin myndighet i lov eller forskrift.

Noe mer utdyping av lovgivningen er allikevel tatt med under for å synliggjøre handlingsrommet lovgivningen gir – og hvilke generelle endringer som vil gjøre lovgivningen mer digitaliseringsvennlig.

5.3.1. Formålet med skjerming av personopplysninger

Formålet med skjerming av personopplysninger er å hindre at noens personopplysninger uønsket kommer på avveie, og/eller blir brukt på uønsket og uheldig måte. Formålet er også for å ivareta tillit til at den som forvalter personopplysninger gjør det på tillitvekkende måte.

Dagens forvaltningslovgivning er i stor grad «dokumentbasert». Et «dokument» kan inneholde mange informasjonselementer om en person. Noen slike elementer kan være beskyttelsesverdige (taushetsbelagte) mens andre kan være lite beskyttelsesverdige (åpne – ikke taushetsbelagte opplysninger).

Ved utlevering og deling av dokumentbasert informasjon er det viktig å holde kontroll på, og det er vanskelig og krever mye manuelt arbeid, å skille ut enkelte informasjonselementer for deling. («*Tenk dokumenter som er sladdet*»).

Dagens teknologi støtter lagring hvor adgang til data kan styres på individnivå, de data som brukes kan gjøres utilgjengelige utenfor det som er positivt tillatt for vedkommende saksbehandling. Den enkelte

saksbehandlerens tilgang kan begrenses til de deler av informasjon om individet som er relevant for behandlingen. ¹²

5.3.2. Deling av personopplysninger

GDPR og personopplysningsloven setter som tidligere nevnt hoveddrammene for når personopplysninger kan utleveres, men det er også bestemmelser i særlovgivningen som regulerer dette. Personopplysninger kan altså under gitte forutsetninger utleveres fra en behandlingsansvarlig. Vilkårene for en slik utlevering er knyttet til:

- Taushetsplikt¹³: hvis plikter ikke gjelder eller det kan gjøres unntak (f.eks. ved samtykke)
- Rettslig grunnlag (jf. PVF art. 6 og 9): lovhjemmel f.eks. Hvitvaskingsloven § 26
- Formålsbegrensninger (jf. art. 5(1)(b))
- Krav til opplysningskvalitet mv. (eventuelt; se PVF art. 5(1)(d), jf. også (c) om ”**dataminimalitet**”):

Deling av data med andre behandlingsansvarlige anses som ny behandling foretatt av den avgivende virksomhet eller institusjon, og krever eget behandlingsgrunnlag. Videre vil avgiver som regel ha taushetsplikt etter forvaltningsloven eller etter særlovgivning.

Forvaltningsloven overstyrer ikke taushetsplikt pålagt i særlovgivning, og er således ikke til hjelp for utviklingen som er ønskelig på dette området mht. samhandling og datadeling.

Videre må den mottakende virksomhet ha behandlingsgrunnlag for å kunne få tilgang til eller få utlevert dataene for sine formål på tilsvarende måte.

I dette ligger flere hindringer for deling av data:

- Den som i utgangspunktet har hjemmel for å innhente opplysningene i første omgang for et bestemt formål, vil ikke ha anledning til å bruke opplysningene for et annet eller etterfølgende formål som er «uforenlig» med det opprinnelige formålet. En utlevering til andre som det ikke foreligger et gyldig behandlingsgrunnlag etter GDPR til å utlevere opplysningene til, er i utgangspunktet forbudt.
- Den som ber om å få utlevert personopplysninger må ha en hjemmel (ved lov, avtale eller samtykke) til å få utlevert data for den behandlingen vedkommende skal foreta.
- Et hinder for prinsippet «once-only» kan være at metoden for innhenting (dvs «bak brukerens rygg») må lovreguleres, ellers kommer man ikke forbi formålsbegrensingsprinsippet og krav om behandlingsgrunnlag i lov.

Dagens regelverk skiller også skarpt mellom behandling av personopplysninger avhengig av behandlingens formål. Bruk for senere eller andre formål krever et eget behandlingsgrunnlag.

Behandling av data kan deles i tre grupper:

1. Det opprinnelige formålet som dataene ble samlet inn for - for eksempel beregning av skatt, søknad om stønad fra NAV, den enkeltes pasientbehandling, søknad om lån osv.
2. Andre former for viderebehandling for følgende formål skal ikke anses uforenlig med det opprinnelige formålet (jf GDPR art 5.1.b).
 - arkivformål i allmennhetens interesse
 - historisk forskning

¹² Men må fortsatt sikres mot inferens-angrep. F.eks. en bruker som ikke burde kunne identifisere dataeieren må ikke kunne bruke informasjon fra tillatte datafelt til å kunne «gjette» seg frem til data i begrensede felt.

¹³ Spørsmålet om taushetsplikt ligger kun til Norge å fastsette, se forslagene om taushetsplikt i offentlig forvaltning i NOU 2019: 5.

- vitenskapelig forskning
 - statistiske formål.
3. Videre behandling som er forenelig med primærformålet (jf. GDPR art. 6(4))¹⁴.

5.3.3. Rettslig grunnlag og bruken av samtykke

Lovlige behandlingsgrunnlag for behandling av personopplysninger fremgår av GDPR Art. 6:

Artikkel 6. Behandlingens lovlighet

1. Behandlingen er bare lovlig dersom og i den grad minst ett av følgende vilkår er oppfylt:

- a) den registrerte har samtykket til behandling av sine personopplysninger for ett eller flere spesifikke formål,*
- b) behandlingen er nødvendig for å oppfylle en avtale som den registrerte er part i, eller for å gjennomføre tiltak på den registrertes anmodning før en avtaleinngåelse,*
- c) behandlingen er nødvendig for å oppfylle en rettslig forpliktelse som påhviler den behandlingsansvarlige,*
- d) behandlingen er nødvendig for å verne den registrertes eller en annen fysisk persons vitale interesser,*
- e) behandlingen er nødvendig for å utføre en oppgave i allmennhetens interesse eller utøve offentlig myndighet som den behandlingsansvarlige er pålagt,*
- f) behandlingen er nødvendig for formål knyttet til de berettigede interessene som forfølges av den behandlingsansvarlige eller en tredjepart, med mindre den registrertes interesser eller grunnleggende rettigheter og friheter går foran og krever vern av personopplysninger, særlig dersom den registrerte er et barn. (Nr. 1 bokstav f) får ikke anvendelse på behandling som utføres av offentlige myndigheter som ledd i utførelsen av deres oppgaver).*

I forvaltningssaker ved og ved utøvelse av offentlig myndighet overfor enkeltpersoner, er det først og fremst nr. 1 e) som er det aktuelle grunnlaget. Samtykke eller avtale (a) og b) er ikke relevante behandlingsgrunnlag i denne sammenheng».

I tilfelle hvor det ikke er tale om myndighetsutøvelse, vil samtykke eller avtale etter omstendighetene kunne benyttes som behandlingsgrunnlag (nr. 1 (a) eller (b)). Således kan en forvaltningsinstitusjon ha lovhjemmel for å innhente opplysninger om individene i forbindelse med myndighetsutøvelse (nr. 1. e) - f. eks inntektsopplysninger og andre personopplysninger for beregning av skatt. Den enkelte kan deretter gi sitt frivillige samtykke til at disse opplysningene utleveres til en privat aktør som vedkommende vil inngå avtale med (f. eks en bank der vedkommende ønsker lån). Banken vil deretter ha grunnlag i nr. 1 b) for å behandle opplysningene for å gjennomføre tiltak på den registrertes anmodning før en avtaleinngåelse. Således har samtykke sin plass i "verktøykassen" av gyldige behandlingsgrunnlag – spesielt i innovative prosesser - når det er frivillig om den som avgir samtykket skal være med i prosessen.

Merk: Det har kommet for en dag at det er uenighet blant ekspertene i gruppen om offentlig forvaltning kan benytte samtykke som behandlingsgrunnlag i enkelte av tilfellene der det utøves myndighet eller

¹⁴ 6(4) gjelder ikke for offentlige virksomheter. De må alltid ha hjemmel for sin bruk av opplysningene, om det er tilkompatible eller ikke kompatible formål (ref «Dersom behandlingen for et annet formål enn det som personopplysningene er blitt samlet inn for, ikke bygger på den registrertes samtykke eller på unionsretten eller medlemsstatenes nasjonale rett», forklart av Kommissjonen (https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection/reform/rules-business-and-organisations/principles-gdpr/purpose-data-processing/can-we-use-data-another-purpose_en) og bekreftet i DTs veiledning.

skal treffes enkeltvedtak. På denne korte tiden prosjektet hadde til rådighet har det ikke lyktes gruppen å komme til enighet på dette punktet. Det bør vurderes om det er skal gjøres en innsats for å ytterligere tydeliggjøre hvordan lovgivningen skal forstås.

Det nasjonale ressurscenteret for deling av data kan vurderes brukt for å adressere denne utfordringen – se «VEDLEGG 5: KOMPETANSE / SAMHANDLING PÅ TVERS» for mer informasjon om ressurscenteret.

5.3.4. Datadeling - formålsbegrensning

Personopplysninger kan innhentes og behandles for bestemte klart angitte formål, og skal (som det er beskrevet over) ikke brukes til etterfølgende formål som er «uforenlige» med det opprinnelige formålet.

5.3.5. Datadeling – andre formål enn det opprinnelige

Behandling av personopplysninger skal skje i samsvar med formålsbegrensningsprinsippet, jf. PVF artikkel 5(1)(b). Prinsippet fastlegger ingen skarpe grenser for hva opplysninger kan brukes til, men gir forholdsvis stort bevegelsesrom for den behandlingsansvarlige. For det første står behandlingsansvarlige fritt til å angi de formål, og det er ingen begrensninger i hvor mange formål som kan angis. Forutsetningen er imidlertid at formålene er legitime og knyttet til den behandlingsansvarliges virksomhet. Viktigere er det at det for hvert formål må være et dekkende rettslig grunnlag (jf. ovenfor). Dessuten vil hvert formål bl.a. ha betydning for krav til opplysningskvalitet og lovlig lagringstid. Hvert formål må være så spesifikt formulert at det er mulig å vurdere slike spørsmål om kvalitet og lagring. Formålet har dessuten stor betydning ved samtykke som rettslig grunnlag fordi formålet er sentralt i det den registrerte frivillig skal akseptere. Selv om det er stor grad av frihet ved fastsettelse av formål, kan det derfor være en krevende oppgave å formulere slike.

Formål må fastsettes før behandling av personopplysninger begynner (i praksis, før en systemløsning settes i drift). Utgangspunktet er at formålene er bindende for den behandlingsansvarlige og setter grenser for bruken av opplysninger. Opplysningene kan likevel brukes på måter som er utenfor fastsatte formål, så lenge denne utvidede bruken ikke er uforenlig med disse formålene. I PVF art. 6(4) er det angitt momenter som det skal tas hensyn til når en tar stilling til om utvidet bruk er uforenlig med opprinnelig formål eller ikke. Dette gjelder imidlertid bare når den opprinnelige behandlingen bygger på andre grunnlag enn den registrertes samtykke eller på unionsretten eller medlemsstatenes nasjonale rett. Dette innebærer at man kan ikke anvende opplysningene til «utvidet, kompatibelt formål» dersom de opprinnelig er innhentet med samtykke eller lovhjemmel som behandlingsgrunnlag. Hvis man ønsker å utvide/endre bruken av personopplysninger innsamlet på ett av disse behandlingsgrunnlagene, må man innhente nytt samtykke eller ha ny/annen lovhjemmel.

I tillegg til «utvidet bruk» kan den behandlingsansvarlige endre på formålet. Men i så fall må det nye formålet ha rettslig grunnlag osv. som nevnt ovenfor. Et nytt formål som innebærer at opplysninger skal brukes til å kontrollere innbyggerne vil for eksempel kreve nytt rettslig grunnlag dersom opplysningene i utgangspunktet kun skulle brukes til å informere innbyggerne om deres rettigheter. Det som i utgangspunktet kunne behandles med rettslig grunnlag i samtykke (informasjon), vil i et slikt tilfelle kreve lovhjemmel for myndighetsutøvelsen i samsvar med artikkel 6(1)(e), jf. omtalen av rettslig grunnlag ovenfor.

Opplysninger kan alltid brukes til «arkivformål i allmennhetens interesse»,¹⁵ vitenskapelig forskning, historisk forskning og statistiske formål. Dette gjelder selv om den behandlingsansvarlige ikke har angitt nevnte bruk som formål. I slike tilfeller skal opplysningene behandles i samsvar med et spesielt strengt regime der en anonymiserer eller pseudonymiserer identiteter i samsvar med dataminimeringsprinsippet. Arkiv, forskning og statistikk kan også være «primærformål». Den spesielle adgangen til å behandle personopplysninger uten at slike primærformål er angitt av den behandlingsansvarlige, er nettopp begrunnet i behovet for «gjenbruk» av opplysninger til formål en mener er spesielt viktige og samfunnsnyttige.

Samlet sett er kravene til formålsangivelse neppe vesentlige hindre for deling av personopplysninger. Imidlertid er formålsavgrensingen knyttet til spørsmålet om rettslig grunnlag, og i offentlig forvaltning er opplysningene også underlagt taushetsplikt. Samlet sett kan derfor spørsmålet om formålsbegrensning inngå i vanskelige spørsmål som er vevet inn i hverandre. Taushetsplikt og rettslig grunnlag er imidlertid trolig viktigere og vanskeligere spørsmål enn hva formålsbestemthet isolert sett er.

5.3.5.1.Helse- og omsorgssektoren: data til forskning

For å ta i bruk KI i helse- og omsorgssektoren vil det være behov for å «*bruke opplysninger om meg for å behandle deg*».

Dagens regelverk åpner ikke for dette fordi helseopplysningene samlet inn i helsetjenesten er taushetsbelagte. For å utvikle KI må det enten baseres på:

- Pasientens samtykke: Bruk av samtykke som rettsgrunnlag for å behandle helseopplysninger i KI-sammenheng vil være utfordrende i praksis pga. omfang men også pga. "dekningsgrad", det kan gi skjevhet i datagrunnlaget som vil være svært uheldig hvis KI f. eks skal brukes til beslutningsstøtte.
- Dispensasjon fra taushetsplikt i et forskningsprosjekt: Hvis KI skal være en del av et forskningsprosjekt vil det være en tidkrevende prosess for å få behandle opplysningene, fordi det skal søkes om godkjenninger, dispensasjon fra taushetsplikt osv.

*Merk: Innen forskning foreligger det en mulighet for at regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK) får dispensasjon fra samtykkekravet, f.eks. i forbindelse med maskinlæringsanalyse av store volumer pasientjournaler.

I Rundskriv I-3/2019 Informasjonshåndtering i spesialisthelsetjenesten (fra Helse- og omsorgsdepartementet) står det i innledningen at "*Regelverket skal ikke være til hinder for innovasjon og bruk av ny teknologi som kan gi pasientene bedre helsehjelp*".

I tillegg til utfordringer knyttet til det rettslige grunnlaget for å bruke opplysningene, er det flere andre utfordringer knyttet til bruk av KI i helse- og omsorgssektoren. En av de største utfordringene er forsvarlighetskravet i helsetjenesten og ansvar ved bruk av KI som beslutningsstøtte. Problemstillingene rundt dette må avklares for å tilrettelegge for bruk av KI i helse- og omsorgssektoren.

Se «Vedlegg 4: pågående arbeid» for informasjon om det pågående arbeidet for å lette på regelverket knyttet til forskningsprosjekter og annet arbeid som kan gi pasientene bedre helsehjelp.

¹⁵ Dette uttrykket dekker i stor grad slike formål (og slikt materiale) som hører inn under Arkivverkets ansvarsområde, men er ikke avgrenset til arkiv i offentlig regi. Også private arkiver som er åpne for allmennheten er omfattet.

5.3.5.2. Finansnæringen – samkjørt innsats mot hvitvasking og terrorfinansiering

I dag pålegger den nye hvitvaskingsloven rapporteringspliktige (herunder finansnæringen) å «gjennomføre kundetiltak» ved:

- Etablering av kundeforhold: også kalt «Know Your Customer» (KYC)
- Transaksjoner over en viss størrelse (NOK 100 000)
- Mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering.

Merk: Beløpsgrensene beregnes samlet for transaksjoner som gjennomføres i flere operasjoner, og som ser ut til å ha sammenheng.

Hvitvaskingsloven sier også at «*kundetiltak skal gjennomføres før etablering av kundeforholdet eller utføring av transaksjonen*». I en stadig mer digitalisert verden havner dette siste punktet (stoppe transaksjonen) raskt i konflikt med en annen bestemmelse (Avsløringsforbudet i hvitvaskingslovens § 28) som sier at man ikke skal avsløre overfor den som er mistenkt for en kriminell handling at en etterforskning er i gang. I praksis vil derfor transaksjonen ofte bli gjennomført* i parallell med etterforskningen (varsel til Økokrim ved EFE).

*Merk: Finanstilsynets veiledning s. 65 innebærer en innskjerping av krav til bankene om å stanse transaksjon ved mistanke.

Det å redusere problemet med høyt antall «false positives» tenkes oppnådd blant annet ved samkjørt innsats for å gjøre KYC prosessen og overvåkingen smartere. Dette er en besnærende tanke som næringen og offentlig sektor nå ser på sammen i regi av DSOP samarbeidet. For mer informasjon om dette arbeidet se «[VEDLEGG 4: PÅGÅENDE ARBEID](#)».

VEDLEGG 1: BIDRAGSYTERE TIL RAPPORTEN

DIGITALE TOPPLEDERE

Nettverket Digitale Toppledere ble etablert januar 2018 som en reaksjon på at mange aktører oppfattet at mange jobbet med samme mål, men at det ikke var nok fokus på samarbeid aktørene imellom. Siden den gang har deltagelsen i nettverket økt og på de halvårlige møtene har man et ønske om å bidra til en økt hastighet på digital transformasjon i Norge. Dette kan realiseres gjennom økt datadeling på tvers (av organisasjoner/sektorer) og regelverksforenkling – og for bidra positivt til disse oppgavene har man etablert en ekspertgruppe – se beskrivelsen under.

Nettverket Digitale Toppledere består av følgende virksomheter:

- DigitalNorway: Tor Olav Mørseth
- Virke: Kristin Bratlie
- DSOP v/Bits: Nils Inge Brurberg
- Finans Norge: Jan Digranes
- Difi: Steffen Sutorius / Knut Bjørgaas
- Digitaliseringsrådet: Svein Kristensen
- Brønnøysundregistrene/Altinn: Cat Holten
- Direktoratet for e-helse: Karl Stener Vestli
- Direktoratet for IKT og fellestjenester i høyere utdanning og forskning (Unit): Roar Olsen
- Dataforeningen: Christian Torp
- IT Politisk Råd: Arve Føyen
- Open Innovation Lab of Norway: Truls Berg
- Oslo Kommune: Robert Steen
- Abelia: Kjetil Brun
- Center for Service Innovation/NHH: Tor Wallin Andreassen
- Nærings- og Fiskeridepartementet: Hans-Jørgen Blomseth

EKSPERTGRUPPEN

Bakgrunn

Selv om Norge ligger langt fremme på noen områder innen digitalisering av samfunnet, sakker vi akterut på de fleste internasjonale «rankinglistene». Nettverket Digitale Toppledere er enige i at det går for sakte med digital transformasjon i Norge.

Digitale Toppledere besluttet derfor (8.januar 2019) å nedsette en ekspertgruppe som skal bidra til å snu denne trenden gjennom økt datadeling på tvers (av organisasjoner/sektorer) og regelverksforenkling. Ekspertgruppen har med deltagerne både fra offentlig sektor (stat / kommune) og privat næringsliv (representert ved bl.a. IT, handel, finans og telekommunikasjon) – og har hatt månedlige samlinger siden oppstarten.

Ekspertgruppens medlemmer

Følgende prinsipper er brukt/vil bli brukt ved utvelgelse av ressurser til ekspertgruppen:

- Nok kontinuitet i kjernegruppen til at man blir godt kjent og opparbeider nok tillit internt i gruppen, men allikevel understrekes det at «medlemskap» forutsetter positivt bidrag i gruppen over tid.
- Deltagere både fra offentlig sektor og privat næringsliv
- Tilstrebe et mangfold i gruppen som reflekterer samfunnet forøvrig (det er blant annet et mål om å øke kvinneandelen og hver aktør oppfordres til å se på sin representasjon i gruppen).

Datadeling

- NAV: Håkon Jendal
- Skatteetaten: Anne Lise Furmyr
- Brønnøysundregistrene/Altinn: David Norheim og Vidar Holmane (Bredo Swanberg er vara)
- Difi: Tone Bringedal og Nils Mehus
- Direktoratet for e-helse: Anders Ravik og Lars Kristian Roland
- Kommunene: Per Olav Nyborg (KF)
- DigitalNorway: Helge Dahl-Jørgensen
- Telekom: Fredrik Melsom Klausen (Telia)
- IT: Gry Elisabeth Arnesen og Kim Remvik-Larsen (EVRY)
- Finansnæringen: Nils Inge Brurberg (DSOP/Bits)

Regelverksforenkling

- NAV: Haakon Hertzberg
- Skatteetaten: Morten Stokbak Hagedal
- Finansnæringen: Anne Ystenes (Bits)
- DnD/IT Politisk Råd: Arve Føyen
- Universitetet i Oslo: Dag Wiese Schartum og Jon Christian Fløysvik Nordrum
- Wikborg Rein: Lars Vinden

Fasilitator

- Trygve Skibeli (styremedlem i NorStella, DSOP/senior rådgiver i Miles)

Merk: Selv om navnene i listen over er gruppert i datadeling og regelverksforenkling – er det altså besluttet at disse er så tett integrert i hverandre at det ikke er hensiktsmessig å dele gruppen i to.

Ekspertgruppens oppgaver

Hovedtrekkene fra ekspertgruppens mandat er listet under:

- Målsetning: Sette fart på digital transformasjon gjennom å tilrettelegge for bedre samhandling/datadeling mellom offentlig sektor og privat næringsliv (det finnes allerede gode arenaer for datadeling mellom offentlige aktører, og mellom aktører i privat næringsliv).
- Rådgivende: nettverket Digitale Toppledere som har etablert ekspertgruppen har ikke fått noe mandat fra politisk ledelse eller fra andre steder, men er en uformell samling av topledere med et felles mål om å få fart på digital transformasjon i Norge. Ekspertgruppen kan derfor heller ikke være annet enn et rådgivende organ
- «Handling fremfor avhandling»: det skal fokuseres på konkrete problemstillinger (ikke generell «vask» av regelverket etc.)
- Dugnad: alle aktører dekker egne kostnader knyttet til deltagelse i ekspertgruppen.

Listen under beskriver hva Digitale Toppledere forventer at ekspertgruppen skal utføre av oppgaver:

1. Kompetansedeling 1: identifisere konkrete juridiske hindre for datadeling (ikke generell vask av lovverket) og dokumentere «beste praksis» (folkeliggjøring: «opplevde hindringer er ofte større enn de formelle»);
2. Kompetansedeling 2: Ekspertgruppen skal bidra til en bedre infrastruktur for datadeling gjennom å sammenstille og presentere erfaringer fra konkrete prosjekter som omhandler datadeling mellom offentlig sektor og privat næringsliv
 - Beste praksis anbefalinger: «DSOP prinsipper» for å støtte initiativ i nye sektorer
 - Identifisere «pain points» (selv om man ikke har et forslag til løsning): for eksempel at det tok 2 år å få godkjent bruk av Altinn for deling av data privat-privat (mellom eiendomsmegler og bank ifm eiendomstransaksjoner). Det er også en stor utfordring at det er penger til å utvikle løsninger, men ikke midler til å finansiere drift/forvaltning av disse løsningene («Oppgjør etter Dødsfall» er et slikt eksempel).
3. Kompetansedeling 3: Gruppen skal se på andre norske aktørenes aktiviteter som omhandler datadeling og samhandling mellom offentlig sektor og privat næringsliv, herunder IKT Norge, Abelia, Statistisk Sentralbyrå, Innovasjon Norge, StartupLab mfl. Det skal også sees hen til andre lands lovgivning og praksis (datadeling), spesielt i de nordiske landene.
4. Ideer: Ta frem minimum konkrete forslag til datadelingsprosjekter, herunder konseptskisse, oversikt over interessenter og foreløpig vurdering av juridiske rammebetingelser.
5. Gruppen kan også peke på og vurdere andre tema som den finner det nødvendig eller ønskelig å utrede.

ANDRE BIDRAGSYTERE

Andre som har bidratt aktivt i arbeidet med denne rapporten er listet under.

- Jan Fougner, partner i advokatfirmaet Wiersholm og i tillegg er han professor II i arbeidsrett på Handelshøyskolen BI.
- Nils Henrik Heen (Finans Norge), juridisk direktør (konst.)
- Anett Aarrestad Ravndal (Justify), juridisk direktør
- Ingrid Melve (Direktoratet for IKT og fellestjenester i høyere utdanning og forskning – Unit), fagdirektør
- Frode Preber Ettesvoll (Compose Software), administrerende direktør
- Pål Habberstad (Politidirektoratet), virksomhetsarkitekt og medlem i DSOP Programkontoret.
- Nicholas Murison (Miles), sikkerhetsrådgiver
- Den norske dataforening: innspill fra ildsjeler/faggrupper.

VEDLEGG 2: LOVARBEID OG REGELVASK

«Regulatorisk gjeld»

Digitalisering brer om seg på nær sagt alle områder, og når ny teknologi møter gammelt lovverk oppstår det utfordringer. Lover og forskrifter – og praksis for operasjonalisering av dem – ble laget med utgangspunkt i hvordan samfunnet så ut på et gitt tidspunkt. Gårdagens regler er med på å holde liv i begrensninger som gjaldt på det tidspunktet de ble skrevet og er derfor ikke godt nok tilrettelagt for en hverdag der stadig flere prosesser digitaliseres og maskiner overtar jobber som mennesker tidligere utførte.

Noen eksempler på slike formuleringer er gjengitt under:

- "*Skal sendes brev*" (mangler referanse): Intensjonen med brev i en gitt situasjon, kan være så enkel som at man skal sikre at noen blir opplyst. Brev representerer i så måte bare en transportkanal (løsning) for opplysningene.
- "*Tillatelse gis av politimesteren på søkerens bosted*" (våpenloven – ny lov er på trappene): Bestemmelsen som sier at tillatelser skal gis av politimesteren i et gitt politidistrikt, henger nok sammen med behovet for lokalkunnskap. I 2019 kan man spørre seg om fysisk lokal tilstedeværelse er nødvendig og den beste måten for å kunne sikre at man har tilstrekkelig kunnskap til å fatte vedtak.
- Et annet eksempel er tvangsfullbyrdelsesloven hvor det ved utleggsforretninger (f.eks. tvangsinn drivelse ved bruk av lønnstrekk) gis saksøkte 14 dagers frist for tilsvar før det innhentes inntektsopplysninger fra arbeidsgiver: En av intensjonene med disse 14 dagene, var at saksøkte skulle gis mulighet til å gjøre opp, blant annet for å forhindre at arbeidsgiver ble gjort oppmerksom på vedkommende sin sak hos namsmannen. Nå som disse opplysningene innhentes gjennom a-ordningen, gjøres arbeidsgiver likevel ikke oppmerksom på at den ansatte har en sak hos namsmannen. Dette understreker at loven ivaretar en del hensyn til personvernet hos partene. Når namsmannen nå henter disse opplysningene fra a-ordningen, så ivaretas en del av intensjonen med loven (saksøktes personlige opplysninger) bedre digitalt, enn da dette ble løst analogt. Prosjektet DSOP Kontrollinformasjon (der kontoinformasjon oversendes maskinelt fra bankene til bl.a. Politiet) har samme mekanisme – dvs. at bankene ikke lenger får forespørsler fra namsmannen som de må svare ut analogt/manuelt. Opplysningene hentes ut uten at noen av bankens ansatte direkte gjøres oppmerksom på at kunden har en sak hos namsmannen.

Lovarbeidet bør, som eksemplene over viser, innrettes slik at lovene utformes på en slik måte at de reflekterer intensjonen i loven uten at de blir «gammeldagse» og hemmende for utviklingen før de blir vedtatt og tatt i bruk (på grunn av raske endringer i samfunnet, eller i teknologien som benyttes for å operasjonalisere lovene).

Detaljene og operasjonaliseringen må så kunne fastlegges i forskrifter som gis med hjemmel i lov. Slike forskrifter kan endres og tilpasses raskere innenfor rammen av de fullmakter som gis i nevnte lovgrunnlag. Der det ligger til rette for automatisering av prosesser, må slike forskrifter kunne utformes automatiseringsvennlige på en mer detaljert og standardisert form, enn de mer overordnede prinsippene som gis i lovs form.

Problemstillingen gjelder uavhengig av sektor og er ikke ny.

- Mange lover måtte revideres da elektronisk signatur ble sidestilt med den «gamle klassiske» underskriften med penn på papir – og som det står i kapittelet «Testamenter» over er det fortsatt lover der det kreves underskrift «på gamle måten».
- Kjentmannsprøve og taksameter som krav for å drive persontransport ble utarbeidet i en tid uten GPS og smarttelefoner.

- Finansieringsmekanismer med krav om fysisk møte mellom pasient og behandler ble utarbeidet i en tid før kryptert videokonferanse ble vanlig.

Slike reguleringer ender som sperrer mot digitalisering av eksisterende næringer, for fremveksten av ny digital næringsutvikling og mot effektiv digitalisering og mer automatisering i offentlig sektor. Når IT snakker om teknisk gjeld viser man til **etterslep** på teknologisisiden, og den situasjonen vi beskriver i dette dokumentet har vi valgt å kalle «regulatorisk gjeld». Saksbehandlingen i dag understøttes i de fleste virksomheter av ulike IT-verktøy og systemer og de kan gi viktig tilgang til informasjon som er relevant for saksbehandlingen. I noen tilfeller er det også mulig å avklare saker automatisk, men her er ikke regelverket tilrettelagt for at dette kan skje («*Lovverket må passe med det terrenget det skal operere i*»).

Potensielle gevinster

Til tross for innsatsen som er gjort for å gjøre lovverket digitaliseringsvennlig har vi i Norge fremdeles en lang vei å gå. Det er derfor viktig at det nå igangsettes en opprydning slik at forholdene legges til rette for at både offentlig- og privat sektor kan realisere de store potensielle gevinstene (for virksomhetene og samfunnet forøvrig) som ligger i å velge digitale løsninger i så stor grad som mulig. En digitaliseringsklar lovgiving vil kunne bidra til:

- Et enklere liv for folk flest: mer effektiv og intuitiv dialog med offentlig sektor (uavhengig av sektor og forvaltningsnivå)
- Enklere å etablere og drive en bedrift: mindre rapportering til det offentlige og annen administrativ «overhead»
- En lettere hverdag for offentlige ansatte
- En mer effektiv forvaltning: en reell og systematisk av-byråkratisering av offentlig sektor.

Spesifikke krav

Teknologinøytralitet

Lovtekster må utformes mest mulig teknologinøytralt, dvs. at lovbestemmelsene må angi hvilket formål som skal oppnås eller hvilken oppgave som skal løses – uten å angi hvilken teknologi eller måte dette skal gjennomføres på. Det er en rivende utvikling innen teknologi og lovbestemmelser som utformes med henblikk til dagens måte å løse oppgaver på, vil om få år kunne hindre andre og bedre måter å løse oppgavene på.

- Med dagens teknologiske utvikling kan begreper som maskinlæring, kunstig intelligens osv. forsvinne innen 5-10 år.
- Det er også viktig at lovbestemmelsene ikke gir uttrykk for at en saksbehandler (person) skal løse oppgaven, noe som vil hindre at oppgaven kan automatiseres og løses av et IKT-system.

Formnøytralt

I sin input til gruppen sa Robert Steen «*Lover må også utformes formnøytralt. Det innebærer blant annet at det ikke stilles krav til f.eks. skriftlighet, slik foreslått § 10 i ny forvaltningslov omhandler, men at det heller stilles krav til dokumentasjon*».

- Alle steder hvor det kreves at avtaler og/eller signaturer er på papir bør identifiseres og endres slik at det åpnes for digitalisering av prosessen.
- Alle steder hvor det for eksempel står **attest** bør det endres til noe som ikke henger igjen i et gammelt verdensbilde bestående av papirer med stempel og underskrift.

Motstrid

Samme begrep eller ord kan ha forskjellig eller motstridende betydninger i ulike lover. Vi ser gjentatte ganger at forslag til nye lover som kommer på høring har begreper og ordbruk (betegnelser) som ikke er harmonisert med øvrig lovgivning. Det forekommer også eksempler på bestemmelser som helt eller delvis er motstridende med andre lovbestemmelser i eksisterende lovgivning.

Dette skaper unødvendige tolkningsspørsmål, og kan resultere i situasjoner hvor det er svært vanskelig å digitalisere oppgaveløsningen. Eksempler på begreper er «husholdning», «inntekt», «nær familie» osv. Dette er begreper som i større grad må harmoniseres (og defineres) for å sikre digitaliseringen.

Mange erfarer at de opererer under ulike lovverk som til dels er motstridende. Et eksempel er krav om fysisk oppmøte med gyldig legitimasjon for å bekrefte en kundes/klients identitet. Ytterligere dokumentasjon må framskaffes hvis bekreftelse skal skje uten personlig fremmøte. Det er imidlertid ikke samsvar mellom reglene i hvitvaskingsloven og i eIDAS forordning, hvor sistnevnte åpner for alternative løsninger. Det samme gjelder for e-komaktører som er underordnet både markedsføringsloven og e-komloven.

Generelt om lovarbeidet

Som beskrevet over er det oppstått et gap mellom hva som er mulig teknologisk og lovverket som skal regulere prosessene som påvirkes av ny teknologi (derav tittelen «Regulatorisk Gjeld»).

Lovverk oppdateres kontinuerlig, men det er ofte en tidkrevende prosess i forkant. I all lovforberedende arbeid bør det tas høyde for at reglene skal passe inn i en digital tidsalder, og ikke være til hinder for digitalisering. I utarbeidelse av nye lover bør man ha økt oppmerksomhet på forhånd på om lovgivningen kan administreres digitalt og hva som er konsekvensene av implementeringen. Det krever at de som forbereder lovene må ha en ekstra gjennomgang og vurdere hvorvidt det er spesielle behov som må ivaretas. Det må tas hensyn til hvordan loven skal administreres i hverdagen.

En kan anse lovgivningen som **digitaliseringsklar** når den kan administreres helt eller delvis digitalt og at den understøtter bruk av ny teknologi. Resultatet må ha som mål at regler innen offentlig forvaltning må innrettes mot en helt eller delvis automatisering av saksgangen. For eksempel må det bli anledning for å gjennomføre automatiserte avgjørelser i den nye tolloven. Digitaliseringsklart lovverk innebærer dessuten felles forståelse av begreper på tvers av sektorer og en muliggjøring av helautomatisering av saksbehandling av forenklete saker slik at kun komplekse saker overlates til fagprofesjonelt skjønn.

Det samme gjelder regelverk som angår næringslivet. Alle nye pålegg, lover eller forskrifter må gjennom et digitaliseringsfilter, og det bør i alle høringer eksplisitt undersøkes om hvorvidt regelverket er framtidsrettet og digitalt tilrettelagt.

Syv prinsipper for digitaliseringsklar lovgivning

I Danmark har de laget følgende liste over vurdering av implementeringsmessige konsekvenser for lovforslag. Vurderingen av konsekvenser og om digitalisering er planlagt i lovforslaget vil fremover være en større og obligatorisk del av kommentarene til nye lover. Vurderingen av implementeringsimplikasjoner inkluderer blant annet:

- *IT-styring og risiko*: Hva er konsekvensene for eksisterende IT-systemer? Kreves det utvikling av nye systemer og er det forbundet med risiko, for eksempel om når lovgivningen kan tre i kraft?
- *Organisatoriske forhold*: Er det betydelige endringer for organisering og kompetansefordeling mellom myndigheter, og er det risiko forbundet med dette?

- *Databeskyttelse*: Er loven og den foreslåtte administrasjonen av loven i samsvar med databeskyttelsesloven? Er det tatt forholdsregler for eventuell datadeling og utveksling av data mellom offentlige myndigheter.
- *Betydning for innbyggere*: Bidrar lovgivningen til større åpenhet, bedre tilgjengelighet for innbyggere og bedrifter og en mer konsistent saksbehandling? Sikres det at digitalisering respekterer innbyggernes rettigheter i nasjonal lovgivning?

Videre har man i Danmark gjort det obligatorisk å vurdere om lovgivningen er digitaliseringsklar. De har utviklet syv prinsipper som de jobber etter for å sikre en digitaliseringsklar lovgivning:

- 1) Enkle og klare regler: Lovgivningen må være enkel og klar, slik at det er lettere å administrere og bidra til en mer enhetlig administrasjon og digital støtte.
- 2) Digital kommunikasjon: Lovgivningen må støtte digital kommunikasjon med innbyggere og bedrifter.
- 3) Muliggjøre automatisk saksbehandling: Lovgivningen må understøtte full eller delvis digital administrasjon, med tanke på rettssikkerheten til borgere og bedrifter.
- 4) Sammenheng på tvers – like begreper og gjenbruk av data: Data og begreper må gjenbrukes på tvers av myndighetene.
- 5) Trygg og sikker datahåndtering: Datasikkerhet må prioriteres høyt.
- 6) Bruk av offentlig infrastruktur: Lovgivningen må ta hensyn til at det er mulig å bruke eksisterende offentlig IT-infrastruktur (i Danmark har de NemID, Digital Post, NemKonto og eIndkomst).
- 7) Forhindrer juks og feil: Lovgivningen må utformes for å muliggjøre effektiv IT-bruk for kontrollformål.

«Hvordan spise en elefant?»

Sektorvis

En måte å angripe problemet med «regulatorisk gjeld» er at hvert enkelt departement får i oppgave å følge opp sine ansvarsområder på jakt etter lover, forskrifter og praksis for forvaltning og operasjonalisering av regelverket – som er til hinder for innovasjon i et marked, fremvekst av nye type forretningsmodeller, eller som er til hinder for offentlig eller privat digitalisering. Gjennomgangen kan rapporteres inn i en sentral portal eller database.

Tverr-sektorielt

«*De som sitter med skoene på vet best hvor skoene trykker*». Det er derfor viktig at sluttbrukerne (innbyggere, kommuner, ansatte i det offentlige, organisasjoner og virksomheter) også får anledning til å melde inn forslag til regelendringer. Et eksempel er at virksomheter og privatpersoner må fylle ut skjemaer med informasjon som det offentlige allerede besitter.

Det er derfor positivt at digitaliseringsstrategien som ble presentert 11.juni 2019 legger så mye vekt på **livshendelser** og **tverrsektoriell** samhandling (offentlig/privat, på tvers av departementer og stat/kommune).

VEDLEGG 3: ANDRE HINDRE FOR DIGITALISERING

Redsel for å gjøre feil

Når en ser på den tette koblingen mellom regelverk og digitalisering er det, som nevnt innledningsvis i «Samfunnsperspektivet», ikke tilstrekkelig å vurdere den enkelte lovbestemmelse. Både kompetanse og fortolkning virker inn – og disse faktorene påvirkes både av kultur og insitamer.

Offentlig sektors delingspraksis synes dessverre å være preget av en redsel for å gjøre feil. Årsaksbildet er sammensatt, men dette kan blant annet skyldes at sanksjonene ved ulovlig deling er strenge (straffesanksjonert taushetsplikt, store overtredelsesgebyrer kan ilegges etter personvernforordningen), at nedsiden (kostnader, ulemper) ved deling ligger hos den som deler opplysningene, mens **oppsiden/gevinsten ligger hos den som mottar opplysningene**.

Konkurranseloven (stammer fra EU-regelverk)

- Nåværende konkurranselovgivning er utfordrende ift. samhandling mellom offentlige aktører og private aktører, og i forhold til å ta seg betalt fra private aktører for å dekke driftsutgifter eller bidrag til videreutvikling av offentlig betalt infrastruktur som Altinn. Eiere av digitale felleskomponenter risikerer fort å bli kategorisert som et «foretak».
- Her kunne det med fordel komme tolkningsuttalelser fra regjeringen om at samfinansiering og bruk av digital offentlig infrastruktur må likebehandles med annen mer fysisk infrastruktur, og at det ikke vil utgjøre økonomisk aktivitet i konkurranselovens forstand om vi åpner opp for bruk og samfinansiering fra private aktører av den felles offentlige digitale infrastrukturen.

Reglene om offentlig støtte (statsstøtte) (også EU-regelverk)

- Nåværende bestemmelse om hva som utgjør offentlig støtte til private foretak kan vanskeliggjøre det å slippe til private foretak på offentlig finansiert digital infrastruktur.
- Her kunne det med fordel komme tolkningsuttalelser fra regjeringen om at samfinansiering og bruk av digital offentlig infrastruktur må likebehandles med annen mer fysisk infrastruktur, og at det ikke vil utgjøre ulovlig offentlig støtte om vi åpner opp for bruk fra private aktører av den felles offentlige digitale infrastrukturen.

VEDLEGG 4: PÅGÅENDE ARBEID

Forvaltningsloven

Forvaltningsloven er en av de sentrale prosesslovene som setter rammer blant annet for deling og digitalisering av offentlig sektor. Gjeldende lov er fra 1969, riktignok endret en rekke ganger, m.a for å gjøre den mer teknologinøytral og for å legge til rette for digital kommunikasjon. Det har likevel lenge vært uttrykt behov for en mer omfattende revisjon av loven, og et slikt forslag er nå på høring¹⁶. Vurdering av lovforslaget vil uttrykkes i høringen, og vil ikke bli forskuttert her.

Uavhengig av hvordan en ny forvaltningslov blir utformet, vil det fortsatt være en kompleksitet som følger av at forvaltningsloven må virke sammen med annen spesiell forvaltningslovgivning, som offentlighetslov, arkivlov og personopplysningslov, som folkeregisterlov, skatteforvaltningslov og nav-loven, for å nevne noen sentrale. Disse lovene er skrevet med ulike hensyn for øyet, som kan trekke i forskjellig retning. I tillegg opererer lovene med ulike begreper, definisjoner og kriterier, og med ulikt presisjonsnivå. Eksempelvis vil gjerne lønnsbegrepet være mer utfyllende beskrevet når det er grunnlag for beskatning, enn når lønnsopplysninger brukes som del av en helhetlig vurdering av personens evne til å sørge for sitt livsopphold.

Denne kompleksiteten er krevende å ha innsikt i og kan påvirke både forståelsen og fortolkningen av lovverket. Og dersom ulike virksomheter har ulik forståelse eller fortolkning av gjeldende rett, vil dette ofte føre til forsinkelser eller stans i delings- og digitaliseringsprosesser som går på tvers av virksomhetsgrenser.

Kompleksiteten øker ytterligere i lys av at europeisk lovgivning i økende grad setter rammer for norske forhold. Til det siste er det viktig at Norge utnytter de muligheter som gis for nasjonal lovgivning, eksempelvis når GDPR gir åpning for helautomatisert oppgaveløsning, under forutsetning av at det er lov etter nasjonal lovgivning.

Det er ikke realistisk å fjerne denne kompleksiteten. Det er derfor viktig å bygge kompetanse slik at det kan gis veiledning i å forstå kompleksiteten og slik at unødige barrierer unngås. Her vil et nasjonalt ressurscenter, som er omtalt i «VEDLEGG 5: KOMPETANSE / SAMHANDLING PÅ TVERS» under, kunne gi viktige bidrag.

Tilrettelegging for tverrsektoriell samhandling

Altinn-samarbeidet, som i dag omfatter 58 offentlige virksomheter, vil mot slutten av 2019 ferdigstille en rapport som skal avklare- og tydeliggjøre ulike juridiske grunnlag når en virksomhet, eller virksomheter i samarbeid, skal utvikle og etablere digitale tjenester til innbyggere, næringsliv eller andre målgrupper. Arbeidet gjøres i tilknytning til satsingen «Tilrettelegging for tverrsektoriell samhandling».

Rapporten vil omfatte en innledning med oversikt over rettsgrunnlag og andre rammebetingelser i norsk kontekst. Deretter gis det en oversikt og beskrivelse av 6 ulike samhandlingsmodeller som kan legges til grunn ved utvikling og konkrete løsninger. For hver modell beskrives rettsgrunnlaget, aktuelle anvendelsesområder, og andre vurderinger. Det kan være aktuelt å legge en eller flere modeller i kombinasjon til grunn ved etablering av ulike digitale tjenester.

¹⁶ Justis- og beredskapsdepartementet har sendt Forvaltningslovutvalgets utredning NOU 2019:5 på høring med frist for uttalelser innen 2. desember 2019.

Modellene er:

1. Hjemmelsbasert
2. Basert på fullmakt
3. Basert på samtykke
4. Tredjepart for tilbyder/avgiver av data
5. Tredjepart for konsument/mottaker av data
6. Samhandling med aktører i privat sektor

Hovedpunkter og andre vurderinger fra ekspertgruppen rundt hver av disse samhandlingsmodellene blir kort omtalt i det etterfølgende.

Arveloven

Den nye Arveloven krever at testamentet inngås skriftlig på papir (med vitner), men det er åpnet for at en forskrift kan åpne for å digitalisere prosessen (inkludert signatur).

Det har i høst vært mye diskusjoner i pressen om bruken av digital signatur ved utarbeidelse av testamenter. I den nye arveloven som ble vedtatt av Stortinget i mai heter det «*Kongen kan i forskrift gi regler om at testamenter kan opprettes digitalt*».

Nå kan det altså bli mulig å bruke BankID til å sette opp testamenter på nett - som blant annet er en tjeneste startup selskapet Justify vil tilby i markedet. (DN skrev 18.8: «*Nestleder i Stortingets justiskomité Peter Christian Frølich (H), sier han tok initiativ til å justere loven etter et møte med Justify*»).

Peter Frølich (H), stortingsrepresentant, justispolitisk talsperson – skrev i DN 28.8.2019:

- «*Det kan bli tillatt med digital signatur av testamenter i fremtiden. Det blir opp til regjeringen å avgjøre spørsmålet. Stortingets krav er at det først må være et sikkert system på plass for å hindre svindel og forfalskning.*»
- «*Min spådom, og forhåpning, er at det vil bli tillatt å signere testamenter digitalt i fremtiden. Det vil gjøre det enklere å skrive dem, og flere vil dermed gjøre det. Samtidig sikres alle dokumenter digitalt, slik at de ikke går tapt eller brennes i peisen av en ond arving.*»

Ved ikke å tillate digitalisering (inkl. digital signatur) i denne prosesser vil en gå glipp av mulighetene for et sentralt register over testamenter – noe som ville sikret de etterlattes rettigheter på en bedre måte enn i dag.

Private kausjonister

Det foreligger et utkast til ny finansavtalelov hvor det åpnes for digital signering av kausjonsavtaler for forbruker (forslagets § 3-10). Grunnet flere medieoppslag den siste tiden om misbruk av eID (spesifikt BankID), er det uttrykt bekymring for en slik endring fra enkelte hold (for eksempel fra Kartverket som vurderer om de vil støtte et slikt forslag).

Det er igangsatt et arbeid i Bits for å se på mulige tiltak for å styrke sikkerheten rundt eID. § 3-9 åpner for en generell adgang til å inngå avtaler digitalt, med andre ord fjernes vilkåret om at kunden må ønske det (men kunden kan reservere seg).

Foreldrebetaling i barnehager

Utdanningsdirektoratet har en høring ute for å endre prosessen, se:
<https://hoering.udir.no/Hoering/v2/729>

Det er en utfordring å identifisere hvilke inntektsstørrelser som kan være aktuelle (fordi begreper ikke er entydige). Utdanningsdirektoratet har ikke vært i kontakt med Skatteetaten for å finne ut av dette ifm utarbeidelse av høringen – og de legger derfor kanskje opp til en forskrift som mangler hjemmel i lov.

Sende ut fødselsnummer fra Enhetsregisteret

24. juni 2019 sendte Brønnøysundregistrene et brev til NFD hvor de ba om at Registerregelverket endres. Finansnæringen støtter denne lovendringen og bankene sitter nå og venter på å få denne informasjonen fra løsningen.

Utlevere informasjon om foreldreansvar

14. september 2018 sendte Finansdepartementet ut på høring en endring i finansforetaksloven §16-2 om utlevering av opplysninger fra Folkeregisteret, som har i seg følgende endringer:

- «Folkeregisteret opplysninger om ektefelle, barn og foreldre».
- «Kontaktinformasjon for dødsbo».

Det kom ikke noen innsigelser eller kommentarer til lovendringsforslaget.

Forslag til endringer ble fremmet i statsråd 21.06.2019 og deretter tildelt Finanskomiteen for videre behandling. Det er uvisst når endringene skal behandles i Stortinget. Det anslås at endringene trer i kraft tidligst 1.1.2020.

Skylagring av data i utlandet

Gjeldende arkivlov er et hinder for skylagring av data i utlandet. Denne loven er under revidering og skal endres for å muliggjøre bruk av skylagring i utlandet.

Krav til taksameter i taxi

28.2 2019 presenterte en bredt sammensatt arbeidsgruppe en vurdering av hvordan man kan regulere mobile applikasjoner som kan brukes som alternativer til taksameter, heretter omtalt som kontrollutrustning. Arbeidsgruppen bak rapporten har vært sammensatt av representanter fra Justervesenet, Konkurransetilsynet, Forbrukerrådet, Skatteetaten, Pasientreiser Helseforetak og Samferdselsdepartementet. Utredningsrapporten fikk tittelen «*Regelverk for mobile applikasjoner som alternativ til taksameter (kontrollutrustning)*».

For å lese hele rapporten gå til:

<https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/nfd/dokumenter/rapporter/utredning-alternativ-til-taksameter.pdf>

Digitalisert vareinnførsel over grensen

Status her er at Tolletaten har satt i gang et pilotprosjekt på Ørje. Dette skal være vellykket, så Tolletaten er klar til å rulle det ut på Svinesund. Det betyr at fraktselskap/importør kan forhåndsmelde varen og kjøre rett over Svinesund, uten å stå i kø for å få stempel på papirer.

Tilgangsstyring av foreldres tilgang til informasjon om barn

Direktoratet for e-helse ga følgende innspill i høring på ny Barnevernslov i august 2019: «*Barnevernstjenesten har plikt til å melde til Folkeregisteret når det fattes vedtak om omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 5-1*».

Samtidig må Folkeregisterloven § 3-1 utvides med et informasjonselement knyttet til omsorgsovertakelse.

Direktoratet for e-helse mener en slik meldeplikt kan utledes av forsvarlighetsplikten som ligger i Barnevernloven § 1-6 med tanke på økt digitalisering og i dette tilfelle tilgjengeliggjøring av sensitive opplysninger om en allerede svært sårbar gruppe. Virksomheters tilegnelse av informasjon om omsorgsovertakelse vil være taushetsbelagt og kreve hjemmel i lov, jfr. § 10-2 i Folkeregisterloven.

For helsepersonell følger denne hjemmelen av Pasientjournalloven § 21, som gir adgang til å innhente opplysninger som er underlagt taushetsplikt dersom dette er «nødvendig» for å oppfylle den dataansvarliges plikter. Ivaretagelse av barnets beste, forsvarlighet i pasientbehandlingen og ivaretagelse av lovfestet taushetsplikt vil være slike nødvendighetsgrunner. Dette kan redusere barnets risiko for å bli utsatt for ytterligere belastninger, i tillegg til at det fra helsepersonellsiden har vært bekymring knyttet til avbrutte behandlingsløp pga. redsel for at opplysninger skal gjøres kjent for biologiske foreldre.

Ajourhold av pensjonsordninger

Finansdepartementet har bedt Skatteetaten om å kjøre et prosjekt for å konsept-utrede en løsning som muliggjør beregning av fremtidige pensjonsutbetalinger basert på lønnsdata fra a-ordningen (og hva som eventuelt må endres i loven). Prosjektet «Offentlig Tjenestepensjon» kjøres altså av Skatteetaten på oppdrag fra Finansdepartementet – og Finansnæringen bidrar inn i dette prosjektet med ressurser.

Ved eventuelt ikke å åpne for at arbeidsgiverne skal slippe å sende lønnsinformasjon til pensjonsselskapene vil en gå glipp av store gevinster i form av økt effektivitet hos arbeidsgivere (mindre arbeid med pålagt rapportering) og i tillegg den forventede bonus i form av bekjempelse av sosial dumping (mange mindre private bedrifter underrapporterer lønn til pensjonsselskapene i dag).

Data til forskning /KI

Det er fremmet forslag til lovendringer for å forenkle denne prosessen og denne lovendringen er på høring nå.

«Kan du stole like mye på algoritmen som legens skjønn? Hvem skal ha ansvaret når avgjørelsen er feil?»

I helse- og omsorgssektoren har Helsedirektoratet og Direktoratet for e-helse fått i oppdrag å samarbeide med SLV og RHFene om et utredningsoppdrag knyttet til bedre bruk av kunstig intelligens i forbindelse med nasjonal helse- og sykehusplan. Oppdraget har frist 1.12.2019, og det antas at mange nødvendige avklaringer kommer der.

Innspill til Universitets- og høyskolelovutvalget

Unit som deltar i dette dugnadsarbeidet har allerede sendt innspill om digitalisering til universitets- og høyskolelovutvalget. Et lite utdrag fra innspillet er gjengitt under – og hele innspillet er å finne her: <https://www.universitetsoghoyskolelovutvalget.no/files/2019/10/Unit-Innspill-om-digitalisering-1.docx>

Dataflyt er en forutsetning for digitalisering, og datadeling trenger klart mandat i regelverk. Studentmobilitet og internasjonalisering stiller særlige krav til rettslig regulering. Regelverksutfordringene for studentmobilitet og internasjonalisering er i stor grad knyttet til EUs personvernforordning (GDPR), og spesielt det rettslige grunnlaget for å overføre personopplysninger til utlandet og nasjoner som ikke er omfattet av EU/EØS-samarbeidet, såkalt tredjeland.

Digitalisering vil kreve prosesser for endringer av regelverk, siden digitalisering medfører endringer av organisering, struktur og samarbeid. Arbeidsprosesser endres når teknologi benyttes til å utføre flere arbeidsoppgaver, det blir enklere samarbeid over avstand, digitale kopier er delbare og muligjgjørende plattformer utnyttes. Automatisering bør kunne gjennomføres i forskning, utdanning og administrasjon, slik at menneskelige ressurser kan frigjøres.

Viktige interesser som i dag ikke har klare formålsbeskrivelser i UH-loven, og som det er behov for i en digital verden:

- Åpen forskning, med avklaringer rundt deling av forskningsdata
- Studentmobilitet og internasjonalisering
- Læringsanalyse som kan bidra til bedre læring og innsikt i læringsprosesser
- Datadeling som støtter høy kvalitet i forskning, god tilgang til livslang læring og effektive løsninger for universitets- og høyskolesektoren

En kort liste over relevante punkter som behandles i innspillet fra Unit:

- Nasjonale fellestjenester: Behov for regelendringer i eksisterende bestemmelser
 - Vitnemålportalen
 - Register for utestengte studenter (RUST)
 - Current Research Information System (Cristin/NVI)
 - Søkjetjeneste for godkjenning av utenlandske studier (GAUS)
- Behov for andre lovendringer
 - Krav til vitnemål
 - Opptakskarantene og Samordna opptak
 - Omtale av Unit i universitets- og høyskoleloven
 - Digital undervisningskompetanse
 - Digital transformasjon: adgang til uttesting av ny praksis

Samkjørt innsats mot hvitvasking og terrorfinansiering

I dag sitter rapporteringspliktige i stor grad og gjør sine «Kundetiltak» hver for seg. Både «Know Your Customer» (KYC) aktiviteter og sanntids overvåking av transaksjoner gjøres av hver aktør «på hver sin tue» - med filtre som for eksempel inkluderer lister over «politisk eksponerte personer» (PEP¹⁷).

Moderne teknologi/digitalisering gir i sterkt økende grad avanserte kriminelle mulighet til å skjule sine kriminelle aktiviteter bak helt legale virksomheter - og gjennom å dele opp transaksjonene i små deler «*sniker de seg under radaren*». For å oppdage og stoppe denne type virksomhet kreves en sammenstilling av data fra flere kilder – og anvendelse av avanserte algoritmer (kunstig intelligens/maskinlæring).

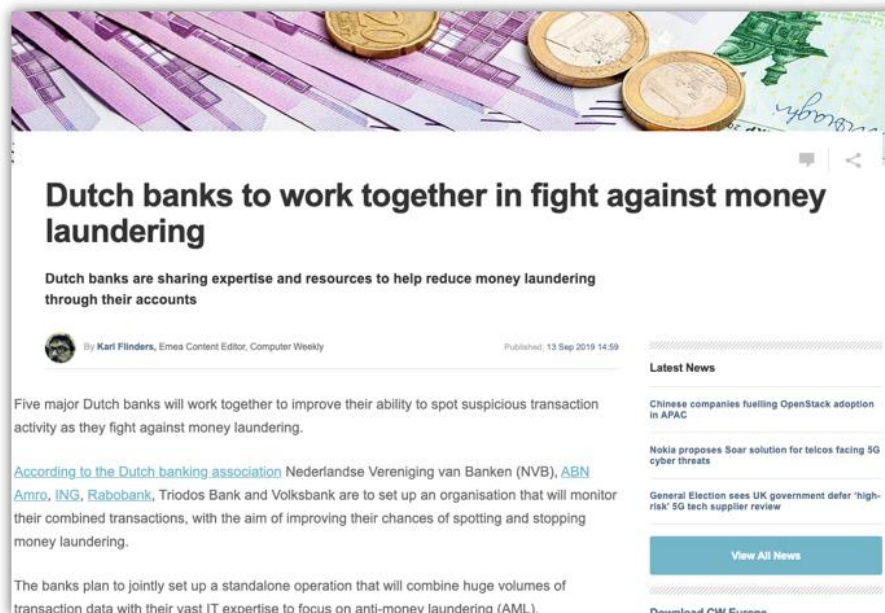
Samkjørt innsats for å gjøre «regelmotoren» smartere ved å etablere en feedback loop fra alle deltagende aktører¹⁸ er en besnærende tanke som næringen og offentlig sektor nå ser på sammen blant annet i regi av DSOP samarbeidet.

Det er en stor utfordring i dag at bankene føler at det meste av innsatsen rettes mot påkrevde (og ofte lite treffsikre) aktiviteter – i stedet for å gjøre en felles og effektiv innsats mot hvitvasking og

¹⁷ I Danmark har finanstilsynet tatt ansvar for å ta frem- og forvalte en offisiell PEP-liste, og dette er sterkt ønsket også i Norge.

¹⁸ I tillegg til samkjøring bankene imellom – oppleves det også som en utfordring at varsler som sendes til Økokrim (EFE) «forsvinner i et svart hull» - det er ingen tilbakemelding til varsleren om det var noe kriminelt bak (eller bare «falsk alarm»).

terrorfinansiering (som for eksempel kan dramatisk redusere andelen «false positives» fra over 96%¹⁹). I Nederland har fem store banker gått sammen for å gjøre en felles innsats mot dette problemet (innenfor samme GDPR regulering som Norge) – se avisutklippet under.

Det må være et mål at rapporteringspliktige i Norge føler de oppnår konkrete resultater (bekjempe hvitvasking og terrorfinansiering) - og ikke kun forholder seg pliktoppfyllende til detaljerte krav av frykt for å unngå strenge reaksjoner fra Finanstilsynet - og i ytterste konsekvens avsløring i etterkant av at hvitvasking har foregått (ref. børsverdi for de nordiske bankene som har opplevd dette siste året).

Fjerne brukthandelloven

Virke har fått gjennomslag hos regjeringen for at brukthandelsoven fjernes. Dette fordi reglene gir for mye unødvendig byråkrati og hindrer utvikling av sirkulære forretningsmodeller i handelen.

Et forslag fra NFD om fjerning av loven har vært på høring.

Digitalt ledsagerbevis

Regjeringen bevilget 5 millioner kroner i revidert nasjonalt statsbudsjett²⁰ til digitale ledsagerbevis, men det varslede pilotprosjektet er foreløpig ikke iverksatt.

¹⁹ Tallet er hentet fra Julie Odden som er AML ansvarlig i Sbanken.

²⁰ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-bevilger-5-millioner-kroner-til-pilotprosjekt-for-digitalt-ledsagerbevis/id2645735/>

VEDLEGG 5: KOMPETANSE / SAMHANDLING PÅ TVERS

Norsk arkitekturrammeverk for samhandling

Norsk arkitekturrammeverk for samhandling ²¹skal hjelpe virksomheter med å definere, designe, utvikle og forvalte digitale tjenester for utveksling av data, og er en introduksjon til viktige tema og prinsipper relatert til samhandlingsevne.

Rammeverket gir tilgang til en felles «verktøykasse» som inneholder prinsipper, begrepsdefinisjoner, modeller og retningslinjer for digital samhandling. Det skal bidra til økt samhandlingsevne i utviklingen av digitale løsninger. Rammeverket er basert på *European Interoperability Framework* (EIF), og beskriver fem samhandlingsområder:

- 1. Juridisk samhandling:** skal sikre at organisasjoner som arbeider under ulik lovgivning kan samhandle. For at organisasjoner på tvers i forvaltningen kan utvikle og bruke like tjenester og funksjonalitet så må det rettslige grunnlaget for samhandling mellom aktørene være på plass.
- 2. Organisatorisk samhandling:** handler om å organisere arkitekturarbeid for å oppnå felles mål. Det omhandler hvordan organisasjonen styres og samhandler i praksis. Hvilke styrings- og budsjettmodeller virksomheten følger, samhandlingsmodeller og avtaler virksomheten har med andre forvaltningsorganer knyttet til felles forvaltning er også sentrale elementer som har betydning for det organisatoriske samhandlingsområdet.
- 3. Semantisk samhandling:** sikrer at formål og mening med informasjon er bevart og forstått gjennom en utveksling. Dette innebærer felles begrepsdefinisjoner. Det er ønskelig å bruke samme terminologi og mening/semantikk for innhold av data/informasjon som utveksles.

²¹ <https://www.difi.no/fagomrader-og-tjenester/digitalisering-og-samordning/nasjonal-arkitektur/arkitekturrammeverk-samhandling>

Semantisk samhandling omfatter meningen til dataelementer, relasjonen mellom dem og formatet informasjonen utveksles på.

4. **Teknisk samhandling:** sikrer at ulike systemer kan «snakke sammen». Dette krever teknisk standardisering, noe som i dag blant annet blir understøttet av forskrift om IT-standarder i offentlig forvaltning. Område dekker forhold knyttet til applikasjon, data, teknologi og sikkerhet.
5. **Styring og forvaltning av integrerte offentlige tjenester:** dekker samtlige av de andre samhandlingsområdene. Med styring og forvaltning mener vi her oppfølging av rammeverk, organisatoriske strukturer, roller og ansvar, retningslinjer, avtaler og annet som bidrar til samhandling på nasjonalt nivå.

Fellesoffentlige kataloger som Felles datakatalog og API-katalogen, og andre integrerte tjenester i forvaltningen er også illustrert i dette samhandlingsområdet. I tillegg er informasjonssikkerhet og personvern en viktig forutsetning for å opprettholde tillit til innbyggerne, næringslivet og resten av forvaltningen.

Kompetanse og tolkning

Kompetansesenter – for lovgivere

Digital21²² anbefalte i sin rapport etableringen av en slags one-stop-shop for regelverksavklaringer. Videre kan Regelrådet eller tilsvarende myndighet få ansvar for å sikre at nye lovendringer ikke er til hinder for digitalisering. Det bør være obligatorisk å sikre at enhver ny lovgjennomgang er digitaliseringsklar.

I Danmark har de etablert et eget sekretariat under Digitaliseringsstyrelsen som skal bidra til veiledning og understøtte implementeringen. De undersøker om implementeringskonsekvenser er tilstrekkelig belyst og om lovgivningen er digitaliseringsklar. Samtidig utvikler- og oppdaterer de veiledningsmateriale og verktøy for å bistå departementene når de skal sikre at paragrafer og digitalisering spiller sammen.

I forbindelse med regjeringens digitaliseringsprogram i 2012 ble det satt ned en tverrdepartemental arbeidsgruppe som skulle gjennomgå regelverket på jakt etter digitale hindringer. Konklusjonen var at det i stor grad var tolkning, utførelse og kunnskap som var de egentlige hindrene.

Dette er bare blitt forsterket med innføringen av nye lover og forskrifter – som for eksempel GDPR. Spesielt utsatt er små og mellomstore virksomheter (i privat og offentlig sektor) som for å være på den sikre siden tolker regelverket strengere enn forutsatt av lovgiver.

Som nevnt under «Et bredere blikk på digitaliseringsvennlig lovverk» har også Jon Christian Fløysvik Nordrum (førsteamanuensis i klarspråk og lovgivningslære ved UiO Juridisk fakultet) engasjert seg i

²² Det var i industrimeldingen, som kom våren 2017, at regjeringen bestemte at arbeidet med Digital21 skulle igangsettes. Strategien gir anbefalinger om hvordan næringslivet i større grad kan utvikle og dra nytte av kompetanse, teknologi og forskning i takt med digitaliseringen. Målet var å lage en strategi på tvers av bransjer og forskningsmiljøer, der en stiller seg bak felles mål og tiltak. Styringsgruppa ble utnevnt sommeren 2017 og har vært ledet av Morten Dalsmo og Digital Norway – Toppindustrisenteret har vært sekretariat for arbeidet.

dette arbeidet. «Jeg har et engasjement for å forbedre samfunnets bruk av rettslig styring. Språket er selve virkestoffet for rettslig styring, og det ligger opplagt et demokratispekt i dette. Hvis folk skal kunne mene noe om de reglene som gjelder i samfunnet, så må de jo forstå dem» sier Nordrum²³.

Ressurssenter – for virksomheter og innbyggere

Det anbefales også å etablere et ressurscenter for virksomheter og privatpersoner som trenger hjelp til å forstå lover og regler.

- «Push tjeneste»: En informasjons/opplærings/bevisstgjørings kampanje om hva som faktisk er lov/ikke lov vil være meget verdifullt. Å gå fra lovtekst, via tolkning til et pedagogisk opplegg utfordrer hvordan juridisk profesjon resonerer rundt sin ansvarlighet i rådgivningen og vil derfor være utfordrende.
- «Pull-tjeneste»: En samfunnstjeneste som skal gi klare svar på konkrete spørsmål. Også dette vil være utfordrende – for hva skjer hvis du ringer dem, får råd, følger det, men likevel bryter loven. Hvem har ansvaret, den som utførte eller den som gav rådet?

Den nye digitaliseringsstrategien fra regjeringen, «Én digital offentlig sektor», slår fast at Regjeringen vil etablere et nasjonalt ressurscenter for deling av data med spisskompetanse på sammenhengen mellom juss, teknologi, forretnings- og forvaltningsprosesser som læringsmiljø og kompetansebank for hele offentlig sektor og privat næringsliv.

Senteret skal være forankret i det kommende Digitaliseringsdirektoratet, men skal jobbe tett med andre sentrale fagmiljøer, både i akademia og privat- og offentlig sektor.

Ressurssenteret vil ha som oppgave å svare på behov for:

- Mer digitaliseringsvennlig regelverk
- Styrket kompetanse om regelverk som påvirker deling og bruk av data
- Råd og veiledning i forbindelse med deling av data
- Arenaer for å diskutere juridiske problemstillinger på tvers av offentlig sektor
- Nasjonale rammer og retningslinjer for deling og bruk av data.

Senteret skal være etablert innen Q4 i 2020 – og videreutviklingen av senteret skal skje agilt og være behovsdrivet.

²³ Rett24.no skrev om Jon Christian Fløysvik Nordrum – se link: <https://rett24.no/articles/han-er-norges-forste-klarsprak-jurist>

VEDLEGG 6: LOVER SOM DEKKER NYE SAMFUNNSTREKK

Med stadig hyppigere teknologiske endringer/fremskritt (ofte omtalt som «Den 4. industrielle revolusjon²⁴» eller «12 Gutenberg moments²⁵») endrer også samfunnet seg – og lovverket må blant annet tilpasse seg:

- «The gig economy»: et velkjent eksempel på selskaper som formidler «småjobber» (gig) mellom kjøper og tilbyder er Uber (det har vært mye diskusjoner om sjåførene faktisk burde ha rettigheter som ansatt). En relevant overskrift sakset fra avis nylig «hjelp min sjef er en app». Her hjemme har det også vært mye oppmerksomhet i nyhetene om pilotene i Norwegian skulle ha rettigheter som ansatte selv om de ble leid inn fra et eksternt pilot-selskap.
- Delingsøkonomien: et velkjent selskap i denne kategorien er Airbnb som fremstår som «verdens største hotellselskap uten å eie et hotellrom». Nabobil er også et konsept der overskuddskapasitet leies ut (trenger ikke bilen min denne helgen så jeg leier den ut «til naboen»).
- «Data er den nye oljen»: noen av de mest verdifulle selskapene i verden i dag har vokst seg store på verdien av kundedata – data vi som kunder selv sørger for å gi dem bl.a. gjennom våre søk (Google) og våre oppdateringer i sosiale media som Facebook. Hvordan skal dette skattlegges på en mer rettferdig måte?

Arbeidsrettslige betraktninger

Innledning

Digitalisering og teknologisk utvikling gjør at eksisterende virksomheter må tilpasse seg nye markeder og nye arbeidsformer i et stadig raskere tempo. I et marked hvor utviklingen går raskere og behovet for endring er større en noensinne, revitaliseres arbeidsgivers styringsrett og grensene for denne utfordres. Kanskje er det viktigere enn noen gang at arbeidsgivere satser på utvikling av egne ansatte, gjennom kompetanseendring, fremfor å erstatte eksisterende ansatte med nye ansatte med annen kompetanse.

Samtidig ser vi at nye digitale plattformer muliggjør deling av varer og tjenester i en helt annen skala enn tidligere, som gjør at eksisterende regelverk ikke nødvendigvis passer. Hvor i delingsøkonomien er det et arbeidsgiver-arbeidstakerforhold? Og hvordan kan delingsøkonomien inkluderes i allerede gjennomregulerte bransjer?

Arbeidsgivers styringsrett som nødvendig verktøy

Innenfor en rekke bransjer ser vi at den teknologiske utviklingen går så raskt at det er umulig å få til nødvendig kompetansedreining gjennom naturlig avgang.

For mange virksomheter kan digitaliseringen bety at det blir behov for færre ansatte, men det kan også innebære at virksomheten har behov for en annen kompetanse eller at de ansatte må jobbe på en annen måte. I takt med den digitale utviklingen blir diskusjonen om arbeidsgivers styringsrett revitalisert. Én side av spørsmålet er hvor langt arbeidsgiver kan gå i å pålegge arbeidstakere å jobbe på en annen måte eller ta kurs og etterutdanning for å fylle virksomhetens nye behov. En annen side av spørsmålet er hva som lønner seg kommersielt.

²⁴ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/den-fjerde-industrielle-revolusjon--muligheter-til-a-bedre-ressursutnyttelsen/id2483283/>

²⁵ <https://ethos-magazine.com/2018/09/moments-that-will-change-the-world/>

Arbeidsgivers styringsrett gir arbeidsgiver rett til å treffe ensidige beslutninger om arbeidsforholdet, og innebærer arbeidsgivers rett til å organisere, lede, kontrollere og fordele arbeidet (jf. blant annet Rt. 2000 s. 1602). Styringsretten begrenses av lovgivning, tariffavtale og den individuelle arbeidsavtalen – arbeidsgivers ensidige endringer må treffes innenfor det handlingsrommet disse begrensningene oppstiller. Samtidig er det viktig å huske på at Høyesterett har vært tydelig på at ikke enhver individuell avtale begrenser arbeidsgivers styringsrett, jf. blant annet den såkalte Rygge-dommen (HR-2016-2286-A), hvor spørsmålet var om arbeidsgiver kunne avslutte et seniorpolitisk tiltak som gikk ut på at to ansatte jobbet 80%. Det avgjørende er om arbeidsgiver har gitt "særskilt avkall" på styringsretten, og dersom arbeidsgiver ikke har gitt slikt særskilt avkall kan arbeidsgiveren i kraft av styringsretten endre avtalebestemmelser som ikke særpreger, definerer eller fremstår som vesentlige for arbeidsforholdet.

Med mindre det foreligger slikt særskilt avkall er utgangspunktet at arbeidsgiver kan pålegge de ansatte nye oppgaver, å jobbe mer eller gjennomføre opplæring. En ansatt som har hatt som arbeidsoppgave å besvare telefonhenvendelser fra kunder, kan eksempelvis bli satt til å lære opp en chatte-robot som fremover skal besvare de samme henvendelsene. Arbeidsgiver kan også pålegge de ansatte tilleggsoppgaver eller kurs og etterutdanning for være rustet til å møte virksomhetens nye behov. Også arbeidstid og oppmøtested vil kunne endres. En yttergrense for arbeidsgivers styringsrett har tradisjonelt vært endringer som har konsekvenser for den ansattes lønn – endringer som innebærer at ansatte settes ned i lønn vil være utenfor styringsretten. Et spørsmål er imidlertid om arbeidsgivers styringsrett går lenger i et tilfelle hvor virksomheten er i en omorganisering- og nedbemanningsprosess, hvor alternativet for de ansatte er oppsigelse. Parallell nedbemanning og oppbemanning – fordi virksomheten har et annet kompetansebehov - kan være krevende. Høyesteretts avgjørelse i den såkalte Linjebygg-dommen (HR-2018-880-A) har vist at en slik prosess ikke er uproblematisk, men tvert imot at det neppe lar seg gjøre å stille opp faste retningslinjer for når slike prosesser må sees i sammenheng.

Rettslig kan det derfor være smart å satse på å utvikle egne ansatte, fremfor krevende nedbemanningsprosesser med risiko for konflikter. Også fra et kommersielt ståsted bør virksomheter stille seg spørsmålet om en slik tilnærming også er mer lønnsom. Nedbemanningsprosesser er gjerne tid- og kostnadskrevende, og ender ofte med at virksomheter må betale de ansatte lønn eller sluttvederlag som de ikke får igjen i arbeidskraft. Om de ansatte ikke betales ut gjennom en sluttavtale, påløper en risiko for konflikter, som ofte kan bli enda mer kostbart. En nedbemanningsprosess vil ikke bare påvirke de ansatte som må slutte, men også stemningen i virksomheten, og derigjennom påvirke produktiviteten.

Endring i oppgaver og ansvarsområder gjennom styringsretten gjennomføres best ved å involvere de ansatte i prosessen, og få dem til å forstå at det er nødvendig. Selv om det rettslig sett ikke er en forutsetning for å gjennomføre endringen, gjør det ofte prosessen mer smidig både for arbeidsgiver og den ansatte.

Grensene for arbeidsgivers styringsrett oppleves av mange virksomheter som et rettslig hinder, men, brukt riktig kan arbeidsgivers styringsrett være et verktøy som kan hjelpe virksomheten videre i den teknologiske utviklingen.

Delingsøkonomi i dagens rettslige rammeverk

Det at mennesker tilbyr egne varer eller tjenester til andre er ikke noe nytt. Tidligere var delingsøkonomi det å leie ut egen bolig gjennom en rubrikkannonse i avisen eller å tilby vasketjenester som et oppslag på lokalbutikken. Det vi i dag forbinder med delingsøkonomi er først og fremst at enkeltpersoner bruker digitale plattformer til å selge ledig kapasitet i bolig, bil eller andre kapitalvarer de eier, eller å leie ut egen arbeidskraft, i et åpent marked. I løpet av kun få år har det etablert seg en

rekke digitale plattformer for deling av varer og tjenester, slik som sjåførtjenesten Uber, overnattingsplattformtjenesten Airbnb, bildelingstjenesten Nabobil eller kjøleutleietjenesten Fjong. Digitale plattformer reduserer innsatsen og kostnadene ved å finne frem til noen som vil benytte seg av varene eller tjenestene du tilbyr.

Delingsøkonomien bidrar til effektiv ressursutnyttelse, som igjen er bra for miljøet. Rettslig sett er utfordringen hvordan dette passer inn i eksisterende rettsregler – som tar høyde for helt andre måter å drive virksomheter på enn de digitale plattformene som vokser frem i dag.

Arbeidsrettslig står spørsmålet om arbeidstakerstatus sentralt. Arbeidstakerbegrepet varierer noe mellom ulike regler, slik som folketrygdloven, arbeidsmiljøloven og yrkesskedeforsikringsloven, og skal attpåtil avgjøres konkret i det enkelte tilfellet – satt på spissen; ned til hver enkeltansatt. I Norge har spørsmålet om arbeidstakerstatus så langt vært avgjort av en syvpunktliste, som inneholder momenter relevant for arbeidstaker/oppdragstakervurderingen. Listen utledes av forarbeidene til arbeidsmiljøloven av 2005, og er godt innarbeidet i praksis.

Syvpunktlisten og vurderingene som gjøres med bakgrunn i denne har noen svakheter. Den såkalte Aleris-dommen, avsagt av Oslo tingrett 21. august 2019, illustrerer kompleksiteten ved konkret å anvende syvpunktlisten overfor enkeltansatte. Den er kanskje egnet når spørsmålet knytter seg til én konkret ansatt, men egner seg ikke like godt for en gruppe eller en ny organisasjonsform. Spørsmålet om arbeidstakerstatus i delingsøkonomien er derfor en krevende øvelse – og det er grunn til å tro at spørsmålet i tiden fremover bare vil bli enda mer aktuelt.

Et tilbakevendende spørsmål har vært om sjåførene i kjøretjenesten Uber er arbeidstakere. Både i California og i Frankrike har rettsavgjørelser konkludert med at Uber er arbeidsgiver, mens situasjonen i Norge aldri ble avklart. Anvendelsen av syvpunktlisten på Ubersjåførene gir ikke noe entydig svar, og man kunne tenke seg –slik som i Aleris-dommen – at spørsmålet faller ulikt ut for hver enkelt sjåfør.

Kan grensedragningen mellom arbeidstaker og oppdragstaker gjennomføres på en enklere måte? Delingsøkonomien, nye måter å organisere arbeidsmarkedet på, har synliggjort dette behovet.

Et lovforslag som ble fremmet i California i september 2019 har sin bakgrunn i fremveksten av delingsøkonomien, og skal gjøre den praktiske grensedragningen mellom oppdragstaker og arbeidstaker enklere. Lovforslaget er inspirert av uttalelser i en dom fra Høyesterett i California (Dynamex Operations West, Inc v. Supreme Court). I dommen uttalte Høyesterett at personer som utfører arbeid i utgangspunktet må anses som arbeidstakere med mindre følgende vilkår er oppfylt: (1) Vedkommende er ikke underlagt rettslig eller faktisk ledelse og kontroll fra enheten vedkommende utfører arbeid for, (2) Arbeidet som utføres ligger utenfor enhetens kjernevirksomhet og (3) Vedkommende er en selvstendig og etablert utøver av det aktuelle arbeidet, og utfører slikt arbeid jevnlig.

Uavklarte spørsmål og vanskelige grensedragninger om noe så sentralt som hvorvidt en delingsplattform har arbeidsgiveransvar er i seg selv et rettslig hinder. Dersom grensedragningen kunne gjennomføres på en enklere måte, ville det kanskje bidra positivt til teknologisk utvikling og effektiv ressursutnyttelse.

I tillegg til det rent arbeidsrettslige kommer digitale plattformer inn på allerede etablerte markeder, hvor reguleringen ikke tar høyde for nye organisasjonsformer. Gjennomregulering innenfor enkelte bransjer gjør det utfordrende for nye digitale plattformer i etableringsfasen. Også her er Uber, som grep inn i den etablerte og regulerte drosjenæringen i Norge, et godt eksempel. Uber etablerte seg i Norge i 2014, og opererte i det norske markedet i en periode på ca. 2 år, med en nokså uavklart rettslig status.

I Norge møtte Uber en gjennomregulert drosjesektor, med både kompetansemessige og økonomiske krav for innvilgning av drosjeløyve, krav til kjøreseddel, taksameter og prisregulering, samt begrensning i antall løyver. Dette førte til at mange sjåførere ble bøtelagt, mistet førerkortet og måtte tilbakebetale det de hadde tjent som Uber-sjåførere.

Uklarhet i hvordan skatterettslige og regulatoriske krav treffer tjenester som tilbys gjennom delingsplattformer kan utgjøre rettslige hindre for fremveksten av nye tjenester.

Beskatningsmessige hensyn

Noen av de mest verdifulle selskapene i verden i dag har, som nevnt i innledningen, vokst seg store på verdien av kundedata – data vi som kunder selv sørger for å gi dem bl.a. gjennom våre søk (Google) og våre oppdateringer i sosiale media som Facebook. Hvordan skal dette skattlegges på en mer rettferdig måte?

Nettverket «Forum on Tax Administration» ledes av vår egen skattedirektør Hans Christian Holte og er et nettverk av de øverste lederne fra skatteadministrasjoner i 50 land, inkludert alle OECD-land og alle land som er med i G20. Der jobber de med et mål om å ha en felles løsning på disse spørsmålene i 2021.

Privacy-rettslige

Hvis «data er den nye oljen» og det er vi som kunder som produserer denne verdien – er det da vi som eier dem? Hvis ja, kan vi da sette dem (dataene) i banken og ta dem når vi vil – til de formål vi vil (der de gir best avkastning – og ikke nødvendigvis i form av penger)?

Dette er store spørsmål som ikke er innenfor scope av denne rapporten.

VEDLEGG 7: GRUNNLAG FOR EVT. GEVINSTBEREGNING

Hvilke vedlegg og dokumentasjonskrav må man ha for å få gjennom tjenester i dag, som Robert Steen sier «det er kun enkelte elementer som er viktige juridisk sett, men man har hatt som sedvane å spørre om mye».

Årsaken til dette er at ansvaret er delegert til enkeltsaksbehandlere som ikke er i posisjon, eller ikke tør å justere for, å kunne endre regelverket. Det må da opp på et høyere nivå for å kunne gi anbefaling eller anmodning om at «dette» er det man trenger.

Analyse av skjemabruk i kommunene

Det er gjort et søk i teksten på vedleggsiden etter ordlyder som "*må legges ved*" og "*du må legge*" for å finne konkret informasjon der utfyller blir bedt om å legge ved noe. Basert på resultatet har vi funnet følgende:

47 skjema som spesifikt etterspør disse 5:

- 1) Revidert og godkjent regnskap (11)
- 2) Årsmelding (9)
- 3) Vedtatt budsjett (8)
- 4) Målsetting (4)
- 5) Handlingsplan (3)

Dette er for det meste søknader til tilskuddsordninger, og da har nok ønskene om vedlegg bare blitt videreført. Det er nok også noe duplikater her, og gjenbruk av gamle skjema som senere er faset ut (men disse går mest igjen).

De 3 første går i tillegg igjen i 14 andre skjema, som igjen underbygger gjenbruksteorien. Foruten disse til sammen 61 forekomstene, har jeg også funnet dem andre steder. Tallet for hver (ikke medregnet de 47 og 14 nevnt før) er angitt i parenteser.

Videre skiller disse seg ut med 16 skjema som har nærmest identiske vedleggssider, og etterspør:

- Skisse over salgssted
- Dokumentasjon på gjennomførte kurs (2)
- Firmaattest (2)

De 2 nederste er begge funnet andre steder, på ikke identiske vedleggssider. Antall gitt i parentes. Den øverste er kun funnet på de 16 "duplikatene".

Vi vil også nevne et siste duplikatstilfelle, 7 nærmest identiske vedleggssider ber om følgende:

- Samtykkeerklæring
- Kontoutskrift m/bevegelser siste tid + saldo
- Dokumentasjon på gjeld
- Dokumentasjon på boutgifter
- Dokumentasjon på utgifter i forbindelse med barnepass
- Dokumentasjon av inntekter
- Ligning/selvangivelse

Disse er ikke funnet konkret andre steder enn på disse.

Listen, utover det gitt over, er som gitt under (dersom vi har funnet de på flere enn 1 skjema, er antall gitt i parentes):

- Risikovurdering, fyrverkeri (4)
- Kompetansebevis
- Branntekniske tegninger (2)
- Tegninger / skisse / kart over planlagt avfyring (3)
- Planer + Tegninger / skisser (4)
- Tillatelse til avfyring
- Målsatt kart for bålrensning (3)
- Legeerklæring (9)
- Kopi av tegninger og tilbud fra leverandør/håndverker
- Referat fra siste årsmøte
- Organisasjonens vedtekter
- Medlemsliste
- Passbilde
- Markedsføringsmateriale (annonser, programmer, annet)
- Leiekontrakt
- Kartskisse med inntegnet omsøkt avkjørsel
- Spesifisering ENØK-tiltak (2)
- Kopi av faktura strømfusjon (2)
- Spesifisert arrangementssøknad m budsjett (2)
- Dokumentasjon på tømning av fettutskiller (2)
- Tilstandskontroll av fettutskiller (2)
- Dokumentasjon på retur av fritryfett (2)
- Vitnemål for bestått eksamen
- Oppdatert ansiennitetsbok
- Politiattest
- Attest fra kommunekasserer (skatteattest)
- Attest fra konkursregister i Brønnøysund
- Tilsagn om bank-/forsikringsgaranti
- Attest fra skattefogden vedr mva
- Dokumentasjon for allsidig praksis ihht læreplan
- Skriftlig avtale mellom arbeidstaker og arbeidsgiver om arbeidsoppgaver, lønn osv
- Dokumentasjon på at arbeidstilhøvet er registrert av det offentlige med hensyn til arbeidsgiveravgift, skatt osv.
- Budsjett/regnskap for forrige festival.